

ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია – სხვა ფლანგიდან დანახული

ლალი სურმანიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ფსიქოლოგიისა და ანთროპოლოგიის გათიშულობას ჯერომ ბრუნერი „ადამიანის შემსწავლელი მეცნიერების ყველაზე დიდ შეცდომად“ მიიჩნევდა. ფრაგმენტული მცდელობების მიუხედავად, ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაში ფსიქოლოგებსა და ანთროპოლოგებს შორის რეალური თანამშრომლობა ჯერაც არ დამყარებულა. ამ სფეროს ხედვა სუბდისციპლინად, კვლავაც ტოვებს ბარიერს ფსიქოლოგებისა და ანთროპოლოგების აქტიური თანამშრომლობისთვის სინთეზური ინტელექტუალური პროდუქტის შექმნის გზაზე. ერთი მხრივ, კონცეპტუალური და ეპისტემოლოგიური დილემების, დიქოტომიათა ანტითეზურად ხედვების დაძლევის ამოცანა, მეორე მხრივ, რეალური ემპირიულ-კვლევითი პრაქტიკის მკაფიო ორიენტაცია მეთოდთა ურთიერთშემავსებლად და ჰიბრიდულ გამოყენებაზე თანამედროვე ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიას იმ სფეროთა რიგში სვამს, რომელთა მიზანი დაპირისპირებულ რეალობათა გამთლიანება, მათი კომპლექსური ინტერაქციის და თანაარსებობის აღიარებაზე დაყრდნობით, ერთ-ერთი ფუნდამენტური ამოცანაა. ეს არ არის სუბდისციპლინის ამოცანები. ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია დღეს თვითრეფლექსიის, კონცეპტუალური და მეთოდოლოგიური გადააზრების, სინთეზურად გადასაწყვეტი ამოცანების წინაშე დგას. ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია – ეს სივრცეა, სადაც იკვეთება თავიანთი შემმეცნებელი პოტენციალით მდიდარი და ურთულესი დილემები, თანაბრად აქტუალური ფსიქოლოგიისთვისაც და ანთროპოლოგიისთვისაც, სადაც ერთმანეთს ხვდება მრავალფეროვანი მეთოდოლოგიური რესურსი. თავისი არსით, ის მეცნიერებათა (ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო, სოციალური, ქცევითი) გადაკვეთაზე მყოფი ინტერდისციპლინური სივრცეა, რომელიც, იმავდროულად, შეიძლება აღმოჩნდეს ნაყოფიერი ნიადაგი ადამიანის შესახებ ტრანსდისციპლინური თეორიის ჩამოსაყალიბებლად.

საკვანძო სიტყვები: ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია, კულტურული ფსიქოლოგია, კონცეპტუალური და ეპისტემოლოგიური დილემები, მეთოდოლოგია, ინტერდისციპლინური

ამ სტატიაში მკითხველი ვერაფერს ნახავს ახალს – საუბარია იმაზე, რაც იცის ყველამ, ვისაც სამეცნიერო საქმიანობასთან აქვს შეხება. ეს მხოლოდ მცდელობაა, განსხვავებული რაკურსით შევხედოთ ჩვენთვის ნაცნობ რეალიებს და კიდევ ერთხელ გავიაზროთ სამეცნიერო სივრცე, რომელშიც ვმუშაობთ. ეს სივრცე ჰსუს-ს მიერ 1972 წ. ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიად წოდებული სფეროა, რომელთან მიახლოებაც, ჩემი „ფსიქოლოგიური“ წარმომავლობის მიუხედავად, მაინც გავბედე.

ჩემი წერილის მიზანს არ წარმოადგენს ფსიქოლოგიასა და ანთროპოლოგიას შორის არსებული წინააღმდეგობების ანალიზი – ამ საკითხს არაერთი ნაშრომი მიეძღვნა.

ფსიქოლოგიისა და ანთროპოლოგიის გათიშულობას ჯერომ ბრუნერი „ადამიანის შემსწავლელი მეცნიერების ყველაზე დიდ შეცდომად“ მიიჩნევდა. ათწლეულების მანძილზე ცხარე დებატების, კვლავაც უპასუხოდ დარჩენილი მნიშვნელოვანი საკითხების მიუხედავად, ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაში (როცა სახელი პირდაპირ და არაორაზროვნად მიანიშნებს) ფსიქოლოგებსა და ანთროპოლოგებს შორის აქტიური თანამშრომლობა ჯერაც არ დამყარებულა, ხოლო მათი არცთუ იოლი ურთიერთობები კვლავაც ართულებს ამ ორი სფეროს დაახლოვებას.

კონცეპტუალური განსვლები

აზრთა სხვადასხვაობის ხანგრძლივ ისტორიას განაპირობებდა არსებითი მსოფლმხედველობრივი პრობლემა, რომელიც მეცნიერების ბუნების გაგებას უკავშირდება და სათავეს დილთაისეულ დიქოტომიაში – ბუნების/გონის მეცნიერებები – იღებს. „თუმცა, ადამიანური ბუნების ძიება ჩვენ ერთად დავინწყეთ, მაგრამ მოხდა ურთიერთგაუცხოვება – პარადიგმათშორისი ვერგაგება“ (Schwartz, Th., 1992; გვ. 324). ტრადიციულად, ანთროპოლოგია უპირატესობას ჰუმანიტურ პერსპექტივას ანიჭებდა, ფსიქოლოგია – საბუნებისმეტყველოს. ამ უპირატესობებს ლოგიკურად თანსდევდა უპირატესობები მეთოდოლოგიაშიც: ფსიქოლოგიისთვის (ძირითადად) ნომოთეტიკური, ანთროპოლოგიისთვის (ძირითადად) – იდეოგრაფიული. ადამიანისა და მისი ქცევის შემსწავლელი სამეცნიერო სფეროებისთვის საზოგადოდ დამახასიათებელი დიქოტომიური ხედვა ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაშიც ანტითეზების სახითაა რეპრეზენტირებული: ბუნება/კულტურა, ფსიქიკური ერთიანობა/კულტურული მრავალფეროვნება, კულტურა: ფიქსირებული/ცვალებადი, ჰომოგენური/არაჰომოგენური, აზრი/სხეული, უნივერსალური/სპეციფიკური, კოგნიცია/ემოცია, და ა.შ.

ტრადიციული განხეთქილების ვაშლი ფსიქოლოგებსა და ანთროპოლოგებს შორის – ფსიქიკური ერთიანობის თეზა, შესაძლოა, ყველაზე უფრო რელიეფურად ასახავს პარადიგმულ და, აქედან გამომდინარე, დისციპლინურ შეუთავსებლობასაც. ფსიქოლოგები ვერ აღიქვამენ კულტურას რელევანტურად. მათ მიაჩნიათ, რომ „მუშაობენ ზოგადი ან უნივერსალური ადამიანური ბუნების ბიოფსიქიკურ დონეზე. ისინი საყოველთაოსკენ მიმავალ უმოკლეს გზას ეძიებენ და თვლიან, რომ ის მისაწვდომია ყველა საკითხთან მიმართებით“ (Schwartz, Th., 1992; გვ. 329). კოგნიტური ფსიქოანთროპოლოგიის გამოჩენილი წარმომადგენლის – ბრედ შორის თვალსაზრისით, „ერთიანი ადამიანური არსი არ შეიძლება არსებობდეს, რამდენადაც ადამიანის ყველა ფიზიკური და ფსიქიკური მახასიათებელი წარმოადგენს ევოლუციური ისტორიის პროდუქტს და კვლავაც ექვემდებარება როგორც ბუნებრივ, ისე კულტურულ გადარჩევას.“ (Shore, B., 2000; გვ. 34). კაცობრიობის ფსიქიკური ერთიანობის კონცეფციას ის „რასობრივი მენტალიტეტის“ ცრუ დოქტრინის წინააღმდეგ ბრძოლის მიზანმიმართულ საშუალებად უფრო მიიჩნევს, ვიდრე გონებისა და კულტურის ურთიერთმიმართების გასააზრებელ, სიცოცხლისუნარიან კონცეფციად და მის სათავეს იმ ღრმად ფესვგადგმულ ვარაუდში ხედავს, რომლის თანახმად, „ადამიანური ბუნება“, ძირითადად, ადამიანური უნივერსალიებითაა განსაზღვრული და, ამგვარად, ის უკავ-

შირდება კაცობრიობის უნივერსალურ და არა განმასხვავებელ ასპექტებს (Shore, B., 2000; Shore, B.; 1996; თავი 1).¹ თვალსაზრისი, რომ ადამიანთა შორის განსხვავებებს კონკრეტული კულტურული პირობებით განსაზღვრულ, განსხვავებულ ემპირიულ სამყაროებში ცხოვრება განაპირობებს, კაცობრიობის ფსიქიკური ერთიანობის საკითხს „გადასწევს სასიცოცხლო ციკლში განვითარების უფრო ადრინდელ სტადიაზე, ან თავისთავად მოცემულობის ნაცვლად, შემოსაზღვრავს პირობებს პოტენციური შესაძლებლობების თვალსაზრისით.“ (Beatty, AW; 2017; გვ. 388).

ძნელია, არ დაეთანხმო მათ, ვინც მიიჩნევს, რომ ყველაზე ძლიერ რელატივისტურ პოზიციასაც კი სჭირდება უნივერსალიზმის ცნება. „მეცნიერული განზოგადება, იქნება ეს ფიზიკურ თუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში, იმის მტკიცებას კიარწარმოადგენს, რომ რაიმე ობიექტი ან მოვლენა უნივერსალურია – თუმცა შეიძლება იყოს კიდეც – არამედ იმას, რომ რამდენადაც სამყარო კანონზომიერია, მისი აღმოცენება (უნივერსალური თუ ერთეული, განმეორებადი თუ არაგანმეორებადი) უნივერსალური პრინციპით რეგულირდება“ (Spiro, M.; E.; 1986; გვ. 270). უნივერსალიზმის ცნების (საერთოს) გარეშე შეუძლებელია ზოგადი კანონზომიერებების გამოვლენაც და შედარებაც, რაც ასე მნიშვნელოვანია მეცნიერული შემეცნებისთვის. ამას ანთროპოლოგებიც კარგად იცნობიერებენ.²

ჯერომ ბრუნერი აღნიშნავდა, ფსიქოლოგებს ყოველთვის უჭირდათ კულტურასთან შერიგება, ანთროპოლოგებს კი არანაკლებ – „ადამიანური ბუნების“ შესახებ განზოგადებულ წარმოდგენებთან (Bruner, J. S.; 2008; გვ.40). ანთროპოლოგები ავლენენ და აჩვენებენ ფსიქიკური მდგომარეობების კულტურულად სპეციფიკური აღქმის მრავალფეროვან ნიმუშებს; თავის მხრივ, ფსიქოლოგებიც ადასტურებენ „უნივერსალისტური“ ფენომენების არსებობას. ჩემი აზრით, ემპირიული ფაქტების სიმრავლე ორივე მხრიდან სრულიადაც არ ნიშნავს რომელიმე მხარის ჭეშმარიტობა/მცდარობას – უნივერსალიზმი ასახულია არა მხოლოდ მარგულირებელ პრინციპში, არამედ, ამასთან, რეალიზდება მრავალფეროვნებაში, რადგან „ადამიანური კულტურა მოიცავს სიცოცხლის მრავალფეროვან ფორმებს და ისინი ფსიქოლოგებში ვლინდება შეცდომაში შემყვანი აპრიორი სციენტის გარეშე“ (Basia D. Ellis and Henderikus J. Stam; 2015). სხვა საკითხია ის, რომ ამ მოზაიკურობაში საზოგადოდ შესასწავლი ფენომენის მრავალფეროვან კავშირ-მიმართებებში დანახვაც და მასთან მიახლოებაც ძალზე რთულია.

¹ უნდა აღინიშნოს, რომ ანთროპოლოგთა შორისაც იყვნენ „კაცობრიობის ფსიქიკური ერთიანობის“ მომხრენი, მაგალითად, მელვილ ჰერსკოვიჩი, რომელსაც შესაძლებლად მიაჩნდა ემპირიული კულტურული განზოგადებების ძიება და კანონზომიერების ამსახველი კულტურული თეორიების შექმნა (Spiro M. E.; 1986; გვ.264). თავად მ. სპიროც ცნობილი ანტირელატივისტია.

² ანთროპოლოგიის მიზნად თომას ჰილანდ ერიქსენი ხედავს როგორც სოციოკულტურული გარემოს უნიკალურობის, ისე კაცობრიობისთვის საერთო საშუალებების გამოვლენას (ერიქსენი თ. ჰ. 2018; გვ.10-11); ჩარლზ ლინდჰოლმის თქმით, ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია ისწრაფვის კომპარატიკისა და უნივერსალური ჭეშმარიტებების მიღწევისკენ (Lindholm Ch.; 2007; გვ. 10). მილფორდ სპიროს აზრით, „სინამდვილეში, კულტურები მართლაც რომ არაშეადარებადი იყოს, ეთნოგრაფი არამც თუ გაგებას ვერ შეძლებდა, არამედ ვერც კი აღწერდა კულტურას, თავად რომ არ ყოფილიყო მასში ჩართული“ (Spiro M.; 1986; გვ. 269).

ეპისტემოლოგიური განსვლები

მეთოდოლოგიური შეუთავსებლობის სათავეც პარადიგმულ დაპირისპირებაში უნდა ვეძიოთ. იგი, პირველ რიგში, დიქტომიათა ანტითეზურად მოაზრების ინერციის ძალას აჩვენებს, რომელიც მეთოდოლოგიის პლანშიც კვლავაც სიცოცხლისუნარიანად ტოვებს ბევრ ადრეულ სადავო საკითხს. მათზე მიუთითებს ტერმინთა დაპირისპირებები: იდეოგრაფიული vs ნომოთეტიკური (რომელსაც ჯ. ბენნარდო და ვ. მუნკი „გაცვეთილ და არასწორად ინტერპრეტირებულ“ დიქტომიას უწოდებენ), სუბიექტური vs ობიექტური, თვისებრივი vs რაოდენობრივი (მათ განხილვას საპირისპირო მეთოდოლოგიებად იან ვალსინერი „მცდარი დიქტომიის შემოტანად“ მიიჩნევს და იქვე აღნიშნავს, მათ დაპირისპირებულად ხედვის არაპროდუქტიულ პოზიციას „შერეული მეთოდებისთვის“ უპირატესობის მინიჭების „კოქტიელის“ მეტაფორაც კი ვერ ჯაბნისო. Valsiner, J.; 2012). საიმედო მონაცემების მოპოვების გზების ძიებაც, შესაბამისად, დაპირისპირებული თვალსაზრისებიდან ხდება. კულტურის მკვლევარ ფსიქოლოგთა ერთი ნაწილის მტკიცებით, კულტურული თვალსაზრისების შესაბამისი ინსტრუმენტების გამოყენება პროდუქტიული კვლევის საწინდარია. ეს „მიზეზი“ ვარაუდობს, რომ მეთოდის საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს კულტურული ფორმებისგან დამოუკიდებელი, უნივერსალური ფაქტები (Beatty, AW.; 2017; გვ. 385). პოზიტივისტური ორიენტაციის მომხრეთა თვალსაზრისით, კროსკულტურული კვლევები პრაქტიკული, რთული და კონტექსტისგან თავისუფალი ცოდნის შექმნის პერსპექტივას ქმნის, კვლევის ხარისხის გაუმჯობესების იმედი კი უკავშირდება შედარებით რთული და ეფექტური მეთოდების დანერგვას (Yeganeh, H., Su, Z., & Chrysostome, E. V. M.; 2004). ფსიქოლოგებისგან განსხვავებით, ანთროპოლოგი წერს: მაშინ, როცა ფსიქოლოგს შეეძლო (კვლევის მონაწილისგან) მოშორებით დარჩენილიყო, ანთროპოლოგი ვალდებული იყო ყოფილიყო ახლოს; როცა ფსიქოლოგს შეეძლო ლაბორატორიული აპარატურის მართვა და გარემოების უპირატესობის შენარჩუნება, ანთროპოლოგი რჩებოდა იმათ ძალაუფლებაში, ვისთანაც მუშაობდა. და მაშინ, როცა ფსიქოლოგი კონტექსტისგან თავისუფალ და ექსპერიმენტულად ვერიფიცირებად შედეგებს ეძიებდა, ანთროპოლოგი ეთნოგრაფიულ ანგარიშებს ქმნიდა, რომელთა დაყვანა შენონილ ან რაოდენობრივად განსაზღვრულ ფაქტორებზე იოლი არ არის. ამის ნაცვლად, ანთროპოლოგია ინტერპრეტაციულ მეთოდს იყენებდა და აკადემიური ფსიქოლოგიისგან ძალზე განსხვავებულ სტანდარტებსა და წესებს ამკვიდრებდა (Lindholm, Ch.; 2007; გვ.11)¹. განსაკუთრებულ სირთულეს ქმნის სხვა კულტურებში ექსპერიმენტებისა და ტესტების შეტანისას მკვლევრის და მისი სუბიექტის უჩვეულო,

¹ ე.წ. ეპისტემოლოგიურ ბრძოლას ზოგი ეთნოგრაფი უარყოფს იმ მოსაზრებით, რომ ექსპერიმენტისა და გამოკითხვებისთვის შესაფერი წესები ეთნოგრაფიას, უბრალოდ, არ ეხება; სხვების მტკიცებით, სხვადასხვა კვლევითი პარადიგმა ხარისხის განსხვავებულ სტანდარტებს და ეთნოგრაფიასთან უფრო მისადაგებულ ალტერნატიულ კრიტერიუმებს ითხოვს; მესამეთა „ოქროს შუალედი“ პოზიტივისტური წესების ადაპტირებას, გადმოტანას და სახეცვლილებას გულისხმობს ეთნოგრაფიული პრაქტიკისთვის უფრო შესაფერისად (Schensul, Jean J., LeCompte, Margaret D. 2013; გვ. 324). თუმცა, იქვე აღინიშნება, რომ „კარგი“ სტანდარტებით შესრულებულ კვლევებსაც არ მოაქვთ დიდად სასარგებლო შედეგები.

გაუცხოვებული როლი, არაბუნებრივი კონტექსტი (Beatty, AW; 2017). კვლევის მეთოდოლოგიურ პრობლემებში ლომის წილი უდევს ე.წ. ლინგვისტურ უთანაბრობას, რომელიც უშუალო კავშირშია როგორც თეორიულ-კონცეპტუალური აპარატის, ისე საკვლევი ინსტრუმენტარიების კულტურულ რელატიურობასთან (სურმანიძე ლ., 2010; გვ. 58).

ამგვარად, ეპისტემოლოგიაში უმთავრესი განსხვავება პრიორიტეტებში ჩანს: ანთროპოლოგის ეთნოგრაფიული აქცენტი ადგილობრივ ცოდნებზე/ფსიქოლოგის ტიპური ინტერესი ფსიქოლოგიური კონსტრუქტის ბუნების რაოდენობრივი განსაზღვრის, ან ქცევასთან თუ პიროვნების მახასიათებლებთან მისი კავშირის მიმართ. თუმცა ჯეიკობ ჰიკმანის სამართლიანი აღნიშვნით, ეპისტემოლოგიური განსვლის აქცენტირებისას, ჩვეულებრივ, მათ დივერგენციას არ ითვალისწინებენ (Hickman, J. R.; 2010; გვ. 953-954).

ცხადია, ადამიანს და, მათ შორის, მკვლევარს, პირადი პრეფერენციები ანიჭებს სიმყარეს, გარკვეულობას. მაგრამ მკვლევართა რაციონალური არგუმენტების უკან, არცთუ იშვიათად, გემოვნება და პიროვნული სტილი დგას. „იმდენად, რამდენადაც არსებობს ერთიანობისა თუ მრავალფეროვნების უცილობლად საკმარისი დადასტურებები, საკითხი მეცნიერულად ვერ გადაწყდება, თუმცა რჩება იდეოლოგიის ან პირადი უპირატესობების საკითხად“ (Shore, B., 2000; გვ. 34). ნათელია, რომ მკვლევრის პოზიცია, დაფუძნებული „იდეოლოგიური ან პირადი უპირატესობების“ რაციონალიზაციაზე, ვერაფერს მატებს ფენომენის შესწავლაზე მიმართულ ცდებს და ვერც ამ ფენომენის სირთულეს აკლებს რამეს. საზოგადოდ, ჯანსაღ სამეცნიერო სივრცეში, სადაც აზრთა სხვადასხვაობა და პოლემიკურობა არსებობის ბუნებრივი ფორმაა, მკვლევრის მიერ საკუთარი რაციონალიზაციის (დაცვის მექანიზმის გაგებით) უმართავობა არცთუ იშვიათადაა იმის მიზეზი, რომ, როგორც გამოჩენილი სოციოლოგი – იორან ტერბორნი ამბობს, „ყველა საბუნებისმეტყველო და ჰუმანიტარულ დისციპლინაში არსებობს მიდრეკილება ინტელექტუალური შოვინიზმისა და ახლომხედველობისკენ“ (Терборн Г. 1999; გვ. 74).

ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია – მეთოდოლოგია

„სხვადასხვა კულტურაში ეთნოგრაფიული საველე მუშაობის ძლიერი მომხრეობა“ (Ingham, J.M. 2001; გვ. 12349) ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის სპეციფიკადაა აღიარებული. და რამდენადაც კულტურული ანთროპოლოგია „ძალიან ხშირად ასოცირდება გაფართოებულ საველე სამუშაოებთან და ეთნოგრაფიული და ისტორიული მონაცემების ინტერპრეტაციასთან“ (LeVine, R. A. 1999), ვეჭვობ, ინერციის ძალით, მასთან ერთად, ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიაც. რეალობა კი აჩვენებს, რომ ხსენებული უპირატესობის მიუხედავად, თანამედროვე ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია, ეთნოგრაფიულ კვლევასთან ერთად, პრაქტიკაში მიმართავს ე.წ. მკაცრ მეთოდებსა (მათ შორის, ფსიქოლოგიაში გამოყენებად) და შესაბამის სტატისტიკურ პროცედურებსაც (Bennardo G., de Munck V. C., 2014; Beatty, AW, 2017; Hickman, J. R.; 2010; Russell, B. H.; 1994). როგორც დრესლერი აღნიშნავს, კულტურის თანამედროვე კოგნიტიური თეორია (D’Andrade, 1995; Shore, 1996; Strauss & Quinn, 1997; Quinn, 2011), ეფექტურ კონცეპტუალურ ჩარჩოსთან ერთად, კულტურისა და ინდივიდის კავშირის შესწავლის მეთოდოლოგიურ

ინსტრუმენტებსაც გვთავაზობს (Dressler, W.; 2018) და მათში, ეთნოგრაფიასთან ერთად, მოიაზრება ლინგვისტური ანალიზის მეთოდებიც (მაგალითად, მეტაფორათა ანალიზი, პროპოზიციული ანალიზი და სხვ.) და ექსპერიმენტიც. არც ფსიქოლოგიის მეთოდებია უცხო ანთროპოლოგიაში, მათ მიმართ ტრადიციული ანთროპოლოგიური „სიცივის“ მიუხედავად. ჯეფერსონ ფიში წერს, სუსტი განმაზოგადებელი შესაძლებლობების გამო ფსიქოლოგებისგან დაწუნებული ზოგიერთი მეთოდი (მაგალითად, ჯორჯ კელის პიროვნული კონსტრუქტების საკვლევი ინტერვიუების ტექნიკა) ანთროპოლოგიაში „დაბინავდაო“ (Fish, J. M., 2000; გვ.555). კულტურფსიქოლოგ პატრიცია გრინფილდის თვალსაზრისით, ფსიქოლოგიის „გარკვეული სიღრმისეული ეპისტემოლოგიური ვარაუდები“ შესაძლებელს ხდის ანთროპოლოგიური დილემების გადანყვეტას საკითხთა რიგთან დაკავშირებით, კერძოდ, ანთროპოლოგიურ კვლევებში ფსიქოლოგიური ტრადიციისთვის დამახასიათებელი ემპირიული მეთოდოლოგიის ინვესტირებით (Greenfield, P.; 2000; გვ. 574).¹

თუმცა, პარადიგმული განსხვავებები, ტრადიციულად, იმთავითვე განსაზღვრავს მეთოდურ უპირატესობებს, მკვლევარი-ემპირიკოსები, ასე ვთქვათ, „საკუთარ ტყავზე“ გრძნობენ სირთულეებს, რომლებიც დაკავშირებულია ცნობილ განსხვავებასთან „... „მყარ“ მონაცემებს, რომლებიც იზომება და გაუზომვად „რბილ“ მონაცემებს შორის. ძალზე ხშირად ...რბილი მონაცემები უფრო ძვირფასია, მყარი კი – უფრო ადვილად მისაღები. პრობლემა ისაა, რომ ვიპოვოთ მყარი ფაქტები, რომლებიც თავისთავად საიმედო იქნება და ისევე გამოდგება მაჩვენებლად, როგორც რბილი მონაცემები“ (პ. ბერკი, 2002; გვ. 42). ჯორჯ სპინდლერის თქმით, რომელიც 1978 წ. აღნიშნავდა მეთოდოლოგიის სფეროში ძვრას გარკვეული მიმართულებით, „ეს უფრო მეთოდებისა და სტრატეგიების შერევისკენ მოძრაობაა, პრაქტიკულად შერჩევის და დაკვირვების ყოველგვარი სტილის გამოყენებით“. მისი აზრით, სწორედ ამ მიმართულებით სვლამ შეიძლება დაადასტუროს მრავალფეროვანი კვლევითი მიდგომების ღირებულება და წვლილი მეცნიერული შემეცნების პროცესში (Spindler, G. D.; 1980; გვ.8).

ჩემი აზრით, მეთოდოლოგიური სინთეზი არცთუ ისე მიუწვდომელია, როგორც ეს

¹ აღნიშნავს რა ანთროპოლოგიისთვის დამახასიათებელ უგულისყურობას, ზოგადად, კვლევის მეთოდის მიმართ (საფუძვლემდებარე ვარაუდი – „მნიშვნელობა არა აქვს, როგორ მოიპოვებთ ინფორმაციას; დასკვნა ყოველთვის ერთნაირი იქნება იმიტომ, რომ ის ობიექტურად სწორია (ჭეშმარიტია)“ (Greenfield, P.; 2000; გვ. 565), პატრიცია გრინფილდი ეთნოგრაფ ბამბი შიფელინის ნაშრომის მაგალითზე აჩვენებს, რომ მკვლევარ-ანთროპოლოგის მიერ ფსიქოლოგიის დისციპლინის მეთოდოლოგიური კატეგორიების ადაპტირება ანთროპოლოგიურ საგანთან მისადაგებით „უფრო გაცნობიერებული მეთოდოლოგიისა და ანთროპოლოგიური პრობლემის ინტეგრირების შესაძლებლობას ქმნის“, რაც მას კვლევის პერსპექტივის მნიშვნელოვან ასპექტად მიაჩნია (იხ. Greenfield, P.; 2000). ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაში შესრულებული დიმიტრი ჩუბინიძის სადოქტორო დისერტაცია, რომელშიც ქართული ხალხური ანდაზების ბაზაზე ადაპტაციური კულტურული მოდელების შესასწავლად გამოყენებული მეთოდოლოგიის ყველა კომპონენტი – მონაცემთა მოკრების და დამუშავების მეთოდები, კვლევის პროცედურები, ინტერპრეტაციის მეთოდები, კვლევაში გამოყენებული მასალის შერჩევის პრინციპები და ა.შ. მისადაგებულია საკვლევ პრობლემასთან და ფსიქოლოგიური დისციპლინისთვის ტრადიციული სიმკაცრით, დეტალურადაა განერილი. შედეგად, პოზიტივისტური (ექსპერიმენტული ფსიქოსემანტიკური მეთოდი) და პერმენეტიკული (ინტერვიუ) მეთოდებით მოპოვებული მონაცემების სინთეზური ანალიზით სემიოტიკური და დისკურს-ანალიზის გამოყენებით მიღწეულია მეთოდოლოგიური სინთეზი (იხ. Dimitri Chubinidze; 2018).

ერთი შეხედვით ჩანს. ამაზე არაორაზროვნად მიანიშნებს ჯერომ ბრუნერი სტატიაში „მრავალფეროვნების ზეიმი: პიაჟე და ვიგოტსკი“: „ახლა ჩვენთვის ცნობილია, რომ ეს ერთი და იგივე არაა – ახსნას და ინტერპრეტაციას განვითარების სხვადასხვა ტრექტორია, სხვადასხვა სოციალური დანიშნულება აქვს და სხვადასხვა მეთოდით უნდა იქნეს შესწავლილი; გასარკვევი ისაა, წარმოებულია თუ არა ისინი ზოგადი პრინციპების უფრო სიღრმისეული ნაკრებიდან“ (Брунер Д.С.; 2001. გვ. 3-13). კულტურული მოდელების კვლევის პრაქტიკის ანალიზისას ჯიოვანი ბენნარდო და ვიქტორ დე მუნკი წერენ, სინამდვილეში ძნელად იპოვი მკვლევარს, რომელიც ორივე (რაოდენობრივი-თვისებრივი) მეთოდოლოგიის ნაზავს არ იყენებს; მეთოდოლოგიური ბალანსის იმპლემენტაციაზე ორიენტირებულ მკვლევართა უმრავლესობა შეიძლება ამ ორი მიზნიდან რომელიმესკენ გადაიხაროს, თუმცა იშვიათად იპოვი ვინმეს, ვინც ამ უკიდურესობათაგან ორივეს მომხრეაო (Bennardo, G., de Munck, V. C.; 2014; გვ. 58). ასეა თუ ისე, კვლევით პრაქტიკაში ორივე კატეგორიის მეთოდთა დაბალანსებული ან სინთეზური გამოყენებისკენ სწრაფვა გამოკვეთილი ტენდენციაა.¹

რაც შეეხება ეთნოგრაფიულ კვლევას, ის ითვალისწინებს ადამიანთა ყოველდღიურ ცხოვრებაში მონაწილეობას (აშკარა ან არააშკარა სახით) შედარებით ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე. მნიშვნელობათა შესწავლისას, სწორედ, ყოველდღიურ კონტექსტზე და არა ხელოვნურად შექმნილ პირობებზე ფოკუსის გამო უწოდებენ მას „საველე კვლევასაც“, რომლის თავისებურება – მუდმივად განახლებადი კვლევის დიზაინი (რამდენადაც მოიკრიბება „არასტრუქტურირებული“ მონაცემები) – თავად მონაცემებიდან ამხსნელი კატეგორიების „ამოღების“ შესაძლებლობას იძლევა და მკვლევარს სუბიექტური საზრისების დანახვასთან აახლოებს; ზოგჯერ, რამდენიმე მცირემასშტაბურ შემთხვევაზე მკვლევრის კონცენტრაციის გამო ეს მეთოდი „შემთხვევის შესწავლად“, ხოლო მონაცემთა სიღრმისეულ ინტერპრეტაციაზე ორიენტაციის გამო

¹ ჯიოვანი ბენნარდო და ვიქტორ დე მუნკი, კულტურული მოდელების საკვლევად გამოყენებულ მეთოდთა მრავალფეროვნების, მათ შორის, სპეციალურად ამ ტიპის კვლევებისთვის დამუშავებული, ჰიბრიდული თუ მეთოდთა კომბინაციების განხილვასთან ერთად, თავად გვთავაზობენ „ახალ ინოვაციურ პლატფორმას“ – კვლევისთვის „უფრო ყოვლისმომცველ მეთოდოლოგიურ ტრექტორიას“ (ეტაპობრივად ეთნოგრაფიული, ლინგვისტური და ექსპერიმენტული მონაცემების ბაზაზე კონსენსუს-ანალიზის შემუშავება-ჩატარება) (დეტალურად იხ. Bennardo, G., de Munck, V. C.; 2014; გვ. 57-101). თამარ ჩხაიძე თავის სადოქტორო ნაშრომში – „ფატალიზმი – ქართული კულტურული მოდელი“ – მეთოდოლოგიურ ჯაჭვში: კულტურული მოდელები → კულტურული კონსენსუსი → კულტურული კონსონანსი მიმართავს მეთოდთა განსხვავებულ ბრიკოლაჟს. ამ ჯაჭვის შემქმნელის, უილიამ დრესლერის კვლევებისგან განსხვავებით, რომლებშიც სამივე ეტაპი რაოდენობრივი მიდგომით რეალიზდება (კულტურული მოდელის გამოვლენა ხდება ექსპერიმენტული მეთოდებით, კულტურული კონსენსუსი, ანუ მოდელის გაზიარებულობა მოწმდება სტატისტიკური მოდელით და ბოლოს, „კულტურული კონსონანსი“, ანუ კულტურა – დონის და ინდივიდი-დონის ურთიერთშესაბამისობა იზომება რაოდენობრივად), თ. ჩხაიძის კვლევაში ჯაჭვის პირველ ეტაპზე ექსპერიმენტის ნაცვლად გამოყენებულია თვისებრივი მიდგომა (სიღრმისეული ინტერვიუთი მოპოვებული დისკურსების „კულტურული ანალიზი“ მეტაფორებისა და პროპოზიციების ანალიზის საფუძველზე), შესაბამისად, ჯაჭვის მომდევნო – რაოდენობრივი ეტაპები ეფუძნება უფრო მდიდარ შინაარსობრივ მასალას – თვისებრივი ანალიზის შედეგებს. რეალურად, აქაც ჰერმენევტიკული და პოზიტივისტური მიდგომების სინთეზთან გვაქვს საქმე (დეტალურად იხ. Chkhaidze, T.; (2021), Chkhaidze, T., Chubiniidze, D., & Gegenava, E. 2019).

„ინტერპრეტაციულ მეთოდად“ მოიხსენიება. მონაცემთა ანალიზის საფუძველზე, ადგილობრივ კონტექსტში განხორციელებული ინტერპრეტაცია უფრო ფართო კონტექსტშიც შეიძლება რელევანტური იყოს. XX საუკუნის ბოლოდან, ეთნოგრაფიის სტანდარტად მიჩნეულია სამი მეთოდის – დაკვირვების, არაფორმალური თუ ფორმალური ინტერვიუს და დოკუმენტური ანალიზის კომბინაცია და, ამგვარად, ის მეთოდოლოგიური ტრიანგულაციის ნიმუშს წარმოადგენს (ნულაძე ლ.; 2019; გვ. 150-193). ამგვარი ფართო გაგებით, ეთნოგრაფიული კვლევა აქტუალურია ნებისმიერი სოციალური სფეროს მკვლევრისთვის (და არა მხოლოდ კულტურული სპეციფიკის შემსწავლელთათვის), ვისაც საქმე სუბიექტურ საზრისებსა და მნიშვნელობათა წვდომასთან შეიძლება ჰქონდეს. ის შეიქრა მულტიმოდალური სოციალური სემიოტიკის სფეროშიც, სადაც დაკვირვების პროცესი სხვადასხვა მეთოდთა ეტაპობრივი გამოყენებისა და სინთეზის მეშვეობით მიმდინარეობს (Jewitt, C., Chubinidze, D., Price, S., Yiannoutsou, N., & Barker, N. 2021; Jewitt, C., & Leder Mackley, K. 2019). ერთგან ჯერომ ბრუნერი წერდა, იმისთვის, რომ კულტურული ფსიქოლოგი იყო, აუცილებელი არაა ფიჯის კუნძულებზე ყოფნა.¹ „სახლში“ ანთროპოლოგიური კვლევის ჩატარების სასარგებლოდ ზოგად არგუმენტად მოაქვთ ის, რომ ყველაზე ფუნდამენტური კითხვები, რომლებსაც ვსვამთ კულტურის, საზოგადოების და ა. შ. საკითხებზე, თანაბრად რელევანტურია მსოფლიოს ნებისმიერ ადგილზე.

ამგვარ რეალობაში, ვფიქრობ, მოსაზრება თავისი ბუნებით ინტერდისციპლინურ ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაში ეთნოგრაფიული მეთოდის უპირატესობის თაობაზე ეთნოგრაფია-ეთნოლოგიის ბაზაზე დაფუძნებული კულტურული ანთროპოლოგიის ტრადიციული დისციპლინური ინერციის გამოვლინებაა, რაც არცთუ იშვიათია სამეცნიერო სფეროებში.² იმთავითვე „მიზანმიმართულად შექმნილი ჰიბრიდი“ – ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია, მკაფიოდ გამოკვეთილი ინტერდისციპლინური ხასიათით და თავისი მიზნებით (ის მხოლოდ კულტურულ სპეციფიკას არ შეისწავლის)

¹ თომას ჰილანდ ერიქსენი აღნიშნავს, ფაქტობრივად, დღევანდელი ანთროპოლოგია მოიცავს მთელ სამყაროს იმ ტერიტორიების ჩათვლით, რომლებსაც ანთროპოლოგები „სახლს“ ეძახიან. მოდერნიზაციისა და მობილობის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, „ჩვენ“ (თანამედროვე) და „მათ“ (პრიმიტიულები) საზოგადოებას შორის დღეს მკვეთრ განსხვავებებზე მსჯელობა შეუძლებელია („ყოველთვის ნათელი არ არის, რა არის „სახლი“ და რა – „საზღვარგარეთ“)(ერიქსენი თ. ჰ.; 2018; გვ. 39-40).

² ანალოგიურ მოსაზრებებს მოისმენთ ფსიქოლოგიის დისციპლინის წარმომადგენელთაგან – „ფსიქოლოგიის ძირითადი მეთოდია ექსპერიმენტი“, თუმცა 21-ე საუკუნეში ექსპერიმენტი (საბუნებისმეტყველო მეცნიერების გაგებით) არსებითად ფსიქოლოგიის ერთ-ერთი დარგის – კოგნიტიური ფსიქოლოგიის პრეროგატივად იქცა. ფსიქოლოგი ბრედი ვაგონერი ექსპერიმენტის დამკვიდრებულ გაგებას (დამოუკიდებელი/დამოკიდებული ცვლადები, შემთხვევითი შერჩევა, მონაცემების სტატისტიკური ანალიზი) „ფსიქოლოგიური მეცნიერებისთვის სრულიად უცხოდა“ მიიჩნევს (Wagoner, B. 2009) და იგნასიო ბრესკო დე ლუნასთან ერთად, ამ მეთოდს ირონიულად უწოდებს „ცოდნისკენ მიმავალ სამეფო გზას“ (Wagoner, B. and I. Bresco de Luna, 2018; გვ. 298). ფსიქოლოგიისადმი ბუნების მეცნიერებაში ფესვგადგმულ ექსპერიმენტულ მიდგომას კონკრეტულ ისტორიულ ეტაპზე ჩამოყალიბებულ რწმენათა ევროამერიკულ სისტემას უკავშირებენ (Kim, U., 2001), ფსიქოლოგიური მეცნიერების გავრცელებას კი ამ კულტურული ნანამძღვრების გავრცელების და, შესაბამისად, გარკვეული ტიპის აზროვნების დასწავლის საშუალებად მიიჩნევენ (Fish, J. M., 2000). დღეს ფსიქოლოგიაში არანაკლებ აქტიურად (შესაძლოა, უფრო ხშირადაც) მიმართავენ ტესტირებას, გამოკითხვას, ინტერვიუს და სხვა მრავალ მეთოდს.

ანტითეზურად გააზრებული მეთოდოლოგიური ხედვის ურთიერთმემავსებლად და სინთეზირებულად ხედვას და, შესაბამისად, მეთოდოლოგიური რესურსის ასევე ჰიბრიდულ გამოყენებასაც ითხოვს, რასაც, როგორც ზევით აღინიშნა, რეალურ კვლევით პრაქტიკაში ვხედავთ კიდევ.

დიქტომიები – „დაყოფები მკვლევრის თავში“ (ჯ. მერდოკი)

მეცნიერებას დაუგროვდა უამრავი დიქტომიური პრინციპი, რომელთა მეშვეობითაც მრავალფეროვანი სამყაროს კლასიფიცირება ხდება შესასწავლი პრობლემების დახარისხების, დიფერენცირების, დაზუსტების თუ სხვა რაციონალური პრინციპების საფუძველზე. როგორც ცნობილია, დიქტომიურობა მთელის ფარგლებში არსებობს და, ამდენად, დიქტომიათა ანტითეზურად მოაზრება უკვე უბიძგებს ცალმხრივობისკენ. არცთუ იშვიათად, ამ დიქტომიების საფუძველმდებარე, საყოველთაოდ მიღებული ინტერპრეტაციებიც მცდარია. სემიოტიკური მედიაციის კულტურული ფსიქოლოგიის გამოჩენილი წარმომადგენელი იან ვალსინერი აღნიშნავს: მიღება ოპოზიციისა – ერთეული (იდიოგრაფიული) პოპულაციურის (ნომოთეტიკური) საპირისპიროდ – ანუ მისი ფსიქოლოგიაში ფართოდ გავრცელება წარმოადგენს თავისებურ მცდარ (არასწორ) განმარტებას ვილჰელმ ვინდელბანდის მცდელობისა, მოერიგებინა და არა გაეყო ის, რაც „იყო ოდესღაც“ იმასთან, „რაც იყო ყოველთვის“. ამგვარად, სინამდვილეში, ისინი იმთავითვე იყო გააზრებული ურთიერთმემავსებელ პოლუსებად. XX საუკუნის განმავლობაში ამ პერსპექტივებს შორის კონტრასტმა შეიძინა არა თანამშრომლობის, არამედ განსაკუთრებული კონფლიქტის მნიშვნელობა. სინამდვილეში კი „მეცნიერული დასკვნის საფუძველად დევს ინდივიდუალური შემთხვევა – იქნება ეს ადამიანი ინდივიდის შემთხვევაში თუ კომეტა მზის სისტემაში. ცალკეული ნიმუში ორგანიზებულია და ეს ორგანიზაცია ზოგად წესებს მისდევს“ (Valsiner, J. 2016; გვ.6).

დღეს მეცნიერები სრულიად სხვა რაკურსში იაზრებენ ტრადიციულ ოპოზიციურ წყვილებს. და ეს ტენდენცია ვლინდება სხვადასხვა სამეცნიერო სფეროს წარმომადგენლებთან. კულტურფსიქოლოგი იოსიპიზა კაშიმა მიიჩნევს, რომ ადამიანის მოღვაწეობა, ზოგადად, უნდა იქნას განხილული პლანეტარული სისტემის დინამიკაში ჩართულად, და ამგვარ კონტექსტში „ადამიანისა და ბუნების გაყოფის ვარაუდზე, ოპოზიციისაზე ბუნება/კულტურა, რომელიც ასე გავრცელებული იყო განმანათლებლობიდან კონტრგანმანათლებლობამდე, უარი უნდა ვთქვათ“ (Kashima, Y.; 2015; გვ.11). „შემეცნების ორი წესი – ნომოთეტიკური და ინტერპრეტაციული – ერთმანეთზე არ დაიყვანება, იმავდროულად, ისინი ურთიერთდაკავშირებულია და ეს ამომწურავ ეპისტემოლოგიურ ანალიზს არ ექვემდებარება“ (Брунер Д.С.; 2001). დაგლას ჰოლანი ფენომენოლოგიისა და ფსიქოანალიზის დაპირისპირებასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, კულტურფენომენოლოგები და ფსიქოანალიტიკოსები თავიანთი მიდგომებით არცთუ ისე ანტითეზური არიან, როგორც მათ წარმოადგენენ, რადგან ორივეს საზრუნავი იმის გაგებაა, თუ „როგორ კონცეპტუალიზდება, შეიგრძნობა და განიცდება სამყარო პირველი პირის თვალსაზრისით“ (Hollan, D.; 2012). თომას ჰილანდ ერიქსენის თქმით, ხშირად პრაქტიკაში დაპირისპირებულად მოაზრების შემთხვევაშიც კი უნივერსალ-

ლიზმსა და კულტურულ რელატივიზმს შორის აუცილებელი წინააღმდეგობა სულაც არ იგულისხმება – მკვლევარი მეთოდებისა და აღწერის დონეზე შეიძლება რელატივისტი იყოს, ანალიზის დონეზე კი კონკრეტულ ფუძემდებლურ ნიმუშს ყველა საზოგადოებისა და ადამიანისთვის საერთოდ მიიჩნევდეს (ერიქსენი თ. ჰ.; 2018; გვ.10-11). დიქტომიათა ანტითეზურად მოაზრებას, ანუ მათ ვერდანახვას დიალექტიკურად, ურთიერთშემავსებლად ბრედ შორი „არამორსმჭვრეტელურ პოზიციას“ უწოდებს (Shore, B.; 2000; გვ.9).¹

და თუ შემეცნების უსასრულო გზაზე მეცნიერის მოვალეობად მაქს ვებერი საკუთარი თავისა და აზროვნების ინერციის დაძლევას მიიჩნევდა, მე ვიტყვოდი, დღეს, როცა ეჭვქვეშ დგება ბევრი საყოველთაოდ აღიარებული ჭეშმარიტება, ადამიანის შემსწავლელი მეცნიერისთვის უპირველესი ამოცანა ანტითეზური აზროვნების, შესაბამისად, ცალმხრივობის დაძლევაა.

ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია კულტურული ფსიქოლოგიაა?

ჩარლზ ლინდჰოლმი: ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია, „ოდესღაც ცნობილი, როგორც კულტურა და პიროვნება, ამჟამად ზოგჯერ ასევე ცნობილი, როგორც კულტურული ფსიქოლოგია“ (Lindholm, Ch.; 2007; გვ.10).

ადამიანის ფსიქიკის ფუნქციონირების უნივერსალური მექანიზმების ძიების გზაზე ცნებები „კულტურა“ და „მნიშვნელობა“, საზოგადოდ, ადამიანის კულტურულობის გაგება ფსიქოლოგიურ დისკურსში კარგა ხნით იქნა დავინწყებული (Kashima, Y., & Gelfand, M. J.; 2012). მაგრამ „...ფსიქოლოგია, რომელიც ინდივიდის კულტურაში ჩანსულობას გამორიცხავს, ისეთივე ზედაპირული და შეზღუდულია, თუ აბსურდული არა, როგორც ანთროპოლოგი, რომელიც „ადამიანური ბუნების“ იგნორირებას ახდენს უბრალოდ იმიტომ, რომ ის ბალიზა“ (Bruner, J. S., 2008; გვ. 40). ფსიქოლოგიამ მხოლოდ XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან „გაიხსენა“ „მეორე ფსიქოლოგია“, რომელსაც საბაზისო ფსიქოლოგია უნდა „დაესრულებინა და შეეცოს“ და, მასთან ერთად, პერიფერიულ პრობლემად აღქმული, კულტურით ფორმირებული ადამიანური გონება და ქცევა (Cahan, E. D. and White, Sh. H., 1992). გასული საუკუნის 80-90-იანი წლებიდან ფსიქოლოგიაში კულტურის პრობლემის გააქტიურებამ განაპირობა საბაზისო მეცნიერების თვითრეფლექსია და ფსიქოლოგიური მეცნიერების ხასიათის ფუნდამენტური გადახედვა. კულტურის შემსწავლელი ფსიქოლოგები, კულტურისა და ფსიქოლოგიის ურთიერთმიმართების თაობაზე მნიშვნელოვანი კონცეპტუალური განსვლების მიუხედავად (Adamopoulos J. and Lonner W. J.; 2001), კულტურას „რაიმე დავგიანებულ გამონაგონად ან ეგზოტიკურ დანამატად“ (მაკუმოტო) არ მიიჩნევენ, ის აღიქმება პროფილური ფსიქოლოგიის ინტეგრალურ ნაწილად, თუმცა თავად ფსიქოლოგია ჩანს სხვა რაკურსით, რამდენადაც აქცენტი კეთდება ინდივიდუალურ სუბიექტურობაზე, კულტურას, ფსიქოლოგიასა და გამოცდილებას შორის კავშირის არარედუქციონისტულ წარმოდგენაზე, კულტურისა

¹ ქრისტინა ტორენი, რომელიც კრებულს „New direction in Psychological Anthropology“-ს მიმოიხილავდა 2002 წელს, საზს უსვამდა კრებულის რედაქტორების მოწოდებას იმ პრობლემათა გადაჭრის აუცილებლობისკენ, „რომლებიც ჩნდება კარტეზიანულ განსხვავებებთან ეფექტურად ბრძოლისთვის ჯერ კიდევ შენარჩუნებული უუნარობის გამო“ (Toren, Ch.; 2002; გვ.689).

და ფსიქიკის ერთიანობაზე¹ და ა.შ. (Shweder, R. A. 1979-80, 1990, 1991; Cole, M.; 1996; Miller, J. G. 1994, 1997; Valsiner, J. 2019, 2014, 2012, 2000). კულტურული ფსიქოლოგიის ამ „ახალ“ დისციპლინას ახასიათებენ, როგორც „უფრო ექსპერიმენტულს, ვიდრე ანთროპოლოგიაა, უფრო რელატივისტურს და რეფლექსიურს, ვიდრე ფსიქოლოგიაა“ (Beatty, AW.; 2019). ამ კონტექსტში ფსიქოლოგიისა და ანთროპოლოგიის დაახლოება, მათ შორის ხიდის გადება ფსიქოლოგთა გარკვეული ნაწილისთვის კვლავ აქტუალური ხდება (Gamsakhurdia, V. L., 2020; Chkhaidze, T. & Surmanidze, L.; 2019). კულტურით დაინტერესებული ფსიქოლოგები სხვადასხვა მიმართულებას მიაკუთვნებენ თავს (კროსკულტურული ფსიქოლოგია, კულტურული ფსიქოლოგია, სემიოტიკური დინამიკის კულტურული ფსიქოლოგია, კულტურულ-ისტორიული ფსიქოლოგია, მაკროკულტურული ფსიქოლოგია, ეთნოფსიქოლოგია, ინდიგენური ფსიქოლოგია და სხვ.) და ყველა მათგანი საკუთარი სპეციფიკის დასაბუთებას ცდილობს. ფსიქოლოგიის ფარგლებში კულტურული ფსიქოლოგია „ცხვება“ სხვადასხვა ვარიანტით. შესაძლოა, აქ მთავრდება მისი ერთიანობა, რაც აჩენს მხოლოდ ნაწილობრივ ერთმანეთთან კავშირში მყოფ განსხვავებულ თვალსაზრისებს (Valsiner, J.; 2012). ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ის ვერ იქნება „მონოლითური დისციპლინა“ (დასახ. ნაშრომი),² მაგრამ ყველა მათგანი იღწვის ფსიქოლოგიური მეცნიერების ახალ პრინციპებზე დასაფუძნებლად. მოკლედ რომ ვთქვათ, ამ საქმით დაკავებული ფსიქოლოგების ხედვით, კულტურის შემსწავლელი ფსიქოლოგიის ნებისმიერი ვარიანტი – ეს ფსიქოლოგიაა. და ამ აზრით ყოველ მათგანს – თუ კულტურულ ფსიქოლოგიას სხვა კონკრეტული მიმართულების სახელით ჩავანაცვლებთ – მიესადაგებოდა რიჩარდ შვედერის სიტყვები: კულტურული ფსიქოლოგია „...არ არის ზოგადი ფსიქოლოგია, არ არის კროსკულტურული ფსიქოლოგია, არ არის ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია, არ არის ეთნოფსიქოლოგია. ის არის კულტურული ფსიქოლოგია“ (Shweder, R. A.; 1990). ვფიქრობ, რომ ორიენტაცია კულტურისა და ფსიქოლოგიის ურთიერთკავშირის შესწავლაზე ფსიქოლოგებისთვის არ ნიშნავს ფსიქოლოგიის დისციპლინის ფარგლებიდან გასვლას იმის მიუხედავად, რომ თავად კულტურის კატეგორიის (როგორც კოლექტიური ცნობიერების ფორმისა დიურკემის აზრით) ჩასმა ნამყვან კატეგორიად ინდივიდუალური ცნობიერების შესწავლის პრიმატის მაღიარებელი აკადემიური ფსიქოლოგიისთვის გარკვეულ დისკომფორტს უნდა ქმნიდეს. უკანასკნელი ორი ათწლეულის მანძილზე ფსიქოლოგიაში კულტურისწარმატებული მსვლელობის მიუხედავად, როგორც ვალსინერი აღნიშნავს, თანამედროვე ფსიქოლოგიის ემპირიული პრაქტიკა წინ კვლავაც მიიწევს მისთვის ჩვეული, ლოკალურად რეფლექსირებული გზებით, ასე რომ, ეპისტემოლოგიური პრაქ-

¹ „კულტურული ფსიქოლოგია არის მოძღვრება იმის შესახებ, თუ როგორ სჭირდებათ ერთმანეთი და ცხოვრობენ ერთად სუბიექტი და ობიექტი, მე და სხვები, ფსიქიკა და კულტურა, პერსონა და კონტექსტი, ფიგურა და ფონი, პრაქტიკოსი და პრაქტიკა, როგორ ქმნიან ისინი ერთმანეთს დინამიკურად, დიალექტიკურად და ერთობლივად“ (Shweder, R. A. 1990).

² ჯოან მილერი ამის მიზეზს ურთიერთსაწინააღმდეგო, ხშირ შემთხვევაში, არათავსებად დაშვება-ვარაუდებში ხედავდა – გაზიარებულია მრავალი, თუმცა არა ყველა ძირითადი კონცეპტუალური დაშვება (Miller Joan G.; 1994). ჯეფრი უაიტი და ქეთრინ ლუტცი კულტურულ ფსიქოლოგიას ფორმირებად ინტერდისციპლინურ სფეროდ განიხილავდნენ (White Geoffrey M and Lutz Catherine A.; 1994; გვ. 2). ხაზგასმა ჩემია.

ტიკის კონსტრუქციული კრიტიკა ამ სფეროში ხშირად უყურადღებოდ რჩება (Valsiner, J.; 2014). ეს თავად კულტურის შემსწავლელ ფსიქოლოგებსაც კარგად ესმით და აქედანაა მათი სწრაფვა „ახალი ფსიქოლოგიის დაფუძნებისკენ“.

მაგრამ კონცეპტუალურ პრობლემებთან ერთად, ვფიქრობ, არცთუ უკანასკნელ როლს თამაშობს სფეროს პროფესიული მონოლითურობის (ასე ვთქვათ, „მუნდირის ღირსების“) საკითხიც. „სამწუხაროდ, აკადემიური საზოგადოებები

თავიანთ თვითმყოფადობას თავგამოდებით განავითარებენ და მეტოქეებთან თავიანთი ავტონომიის დაკარგვას უფრთხიან. შედეგად, აკადემიური დისციპლინების შეუღლების ნებისმიერი ცდა საშიში ნამონყებაა, რომელიც, ალბათ, აღქმული იქნება ნებისმიერი პარტნიორის მთლიანობის ხელყოფად და იმად, რომელიც გააჩნეს ყოველი მშობლისთვის მიუღებელ ნაჯვარ შთამომავლობას“ (Lindholm, Ch.; 2007; გვ. 10). ვფიქრობ, ჩვენს შემთხვევაშიც ასეა და ამიტომ კულტურული ფსიქოლოგია წარმოადგენს „ინტელექტუალურ ძალისხმევას ფსიქოლოგიური მეცნიერების ახალი სახეობის შესაქმნელად“ (Valsiner, J.; 2019). მიზნებში გარკვეული თანხვედრების მიუხედავად, ის ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია მაინც არ არის. მისი ყურადღების ფოკუსშია ინდივიდუალური ადამიანის ფსიქოლოგია, განსხვავებით ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიისგან, რომლის „პრაქტიკოსები შეისწავლიან დინამიკურ საშუალებებს, რომელთა მეშვეობითაც ერთმანეთს უკავშირდება სუბიექტური გამოცდილება, სოციალური მოქმედება და კულტურული მნიშვნელობები მთელი მსოფლიოს განსხვავებულ ერთობათა რთულ ინტერპერსონალურ სამყაროებში“ (Theory in Social and ...; 2013).

ერთგან ჯეფრი უაიტი წერდა, ბევრი ფსიქოლოგი „გულში“ დარწმუნებულია, რომ ფსიქოლოგია და კულტურა კომპლექსურად უნდა შეისწავლებოდესო.¹ ეს მართალია. ჯერჯერობით კი დაუძლეველი სირთულე იქიდან მომდინარეობს, რომ ადამიანური ფსიქიკა უამრავი სფეროს გადაკვეთაზე ყალიბდება და ამ ფაქტორების მოცვა ერთი კონკრეტული დარგის ფარგლებში გადაუწყვეტელი ამოცანა მგონია.

დაბოლოს, ჩემს გაკვირვებას იწვევს ის ფაქტი, რომ მიუხედავად შთამბეჭდავი პროცესებისა, რომლებიც ფსიქოლოგიაში მიმდინარეობს კულტურის ფენომენტთან დაკავშირებით (იხ. იან ვალსინერის მიმოხილვები ამასთან დაკავშირებით – 2012 და 2019), ანთროპოლოგები კულტურული ფსიქოლოგიის კონტექსტში მოიხსენიებენ მხოლოდ რიჩარდ შვედერს და არასოდეს – ფსიქოლოგიური „წარმომავლობის“ კულტურულ ფსიქოლოგებს (გამონაკლისია კროსკულტურული ფსიქოლოგია, რომელთანაც პოლემიკური მიმართება აქვს ამ უკანასკნელის „მეინსტრიმ“ ფსიქოლოგიის პრინციპებისადმი ერთგულების გამო). მათგან განსხვავებით, კულტურფსიქოლოგები მეტ ინტერესს ამჟღავნებენ ანთროპოლოგიაში მიმდინარე პროცესების მიმართ (მაგალითად, იხ. იან ვალსინერის მიმოხილვა 2012 წელს, რომელშიც ის განიხილავს გა-

¹ ფსიქოანთროპოლოგიის ბოლო დეკადის ერთ-ერთი ძირითადი დისკურსი, ცნობილი როგორც განსხეულების პარადიგმა, ფსიქოლოგიურის გავლით კულტურულსა და ბიოლოგიურს შორის კავშირს ეხება. თუმცა ამ შემთხვევაშიც საქმე კომპლექსურ წარმონაქმნთან გვაქვს. იგივე შეიძლება ითქვას ევოლუციონისტურ მიდგომაზე, რომელიც აერთიანებს კოგნიტურ მეცნიერებებსა და ევოლუციონისტურ ფსიქოლოგიას, თუმცა მისი კვალიფიცირება ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიად საკამათო საკითხად რჩება (Beatty, AW.; 2017; გვ. 391).

ნანათ ობეიესკერესაც). ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს ანთროპოლოგიაც და ფსიქოლოგიაც თავ-თავიანთ „კულტურულ ფსიქოლოგიას“ ქმნიან.

მინა, რომელიც მოახალშენებს ელის...

100 წლის წინ ბრონისლავ მალინოვსკი ფსიქოლოგიასა და ანთროპოლოგიას შორის განფენილ მინას („რომელიც არავის ეკუთვნის“) ორივე სფეროს პროფესიონალების თანამშრომლობის სივრცედ მოიზრებდა¹. მიუხედავად იმისა, რომ გასული საუკუნის 80-90-იანი წლების გასაყარზე ახალმა სიომ დაჰბერა, ძველი სახელწოდებით – ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია – თითქოს ახალი მეცნიერება იბადებოდა და ორი სფეროს მჭიდრო თანამშრომლობის იმედი გაჩნდა, რეალურად, დღემდე მათი ურთიერთობები თანამშრომლობის სურვილის დეკლარირების ფარგლებს არ ცდება.² ანთროპოლოგიის მხრიდან კი სინთეზური შედეგი ჯერჯერობით მხოლოდ კოგნიტურ მიმართულებაში ჩანს (ამ სფეროში კოგნიტურ ფსიქოლოგიასთან უმჭიდროეს კავშირში შექმნილ უკვე ხსენებულ ფუნდამენტურ შრომებს გამოჩენილი ფსიქოანთროპოლოგი – რობერტ ლევინი „ანთროპოლოგიაში ანტიფსიქოლოგიური პოზიციის ბრძოლაში გამოწვევას“ უწოდებს).³ ძირითადად კი ვითარება იგივე დარჩა, როგორც მან 1999 წელს აღწერა თავის სტატიაში „ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის დღის წესრიგი“: „გონივრული მოლოდინით, ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიად წოდებული სივრცე უნდა ითვალისწინებდეს ფსიქოლოგიას, მაგრამ ჩვენს კვლევით ლიტერატურაში, როგორც წესი, ეს გამონაკლისია და არა წესი, ფსიქოანალიზისგან განსხვავებულ ფსიქოლოგიურ თეორიებსა და კვლევებზე მითითებების განსაცვიფრებელი უკმარისობაა. თუმცა, იშვიათად, ზოგიერთი ანთროპოლოგი მიმართავს კოგნიტურ, კონექციონისტურ, განვითარების თუ ევოლუციონისტურ ფსიქოლოგიურ თეორიებს, მაინც მცდარი იქნებოდა ვარაუდი, რომ ფსიქოანთროპოლოგთა უმრავლესობა ისევე იცნობს ფსიქოლოგიას, როგორც ფსიქოლოგიის სპეციალობის ბაკალავრი“ (LeVine, R. A.; 1999). დღეს ეს ვითარება ჩანს თუნდაც ზერეღე თვალის შევლებით იმ მკვლევართანაშრომების თემატიკასა, „თეორიულ უპირატესობებსა თუ მეთოდოლოგიურ პრაქტიკებზე“, რომლებიც საკუთარ თავს ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგებად მოიაზრებენ (იხ. ფსი-

¹ „ფსიქოლოგიასა და ანთროპოლოგიას შორის დღეს განფენილია მინა, რომელიც არავისა. ოდესმე განმტკიცდება თუ არა მეცნიერების სპეციალურ სფეროდ – უცნობია, მაგრამ ახლა ის უნდა შევისოს ორივე სფეროს პროფესიონალებით, რომლებმაც უნდა განახორციელონ შეჭრა რომელიმეს ცოდნის სფეროში. ნებისმიერი სფეროს სერიოზულმა წარმომადგენელმა ასეთი შეჭრების იგნორირება არ უნდა მოახდინოს ან იწყინოს, რადგან მას შეიძლება მისთვის დიდი ღირებულება ჰქონდეს იმით, რომ შეიძლება მიუთითოს კვლევის ახალ მიმართულებებზე“. https://www.cambridge.org/cn/files/8913/6680/7853/9780521745208_c10.pdf

² მაგალითად, კრიტიკული არგუმენტი ანთროპოლოგიური ორიენტაციის ინდივენტური ფსიქოლოგიის წინააღმდეგ: ინდივენტურ-ფსიქოლოგიური მიდგომით მონაცემების დაგროვებას პირდაპირი მნიშვნელობა არ შეიძლება ჰქონდეს ფსიქოლოგიისთვის, რადგან მეინსტრიმ-ფსიქოლოგებს ფსიქოლოგიური მოვლენები აინტერესებთ და არა ანთროპოლოგია (Kwang-Kuo Hwang; 2006 გვ. 74).

³ ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო, რომ სტატიის მიზანს არ წარმოადგენს ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის მიმართულებების ანალიზი.

ქოლოგიური ანთროპოლოგიის ამერიკული ასოციაციის წევრთა კვლევები).¹ იმავდროულად, თეოდორ შვარცი წერს, შესაძლოა ინტერვიუებით კვლევა ჩატარდეს იმის შესასწავლად, რა იციან და ესმით ფსიქოლოგებს ანთროპოლოგიასა და კულტურაზე (Schwartz, Th., 1992; გვ. 329).

კრისტინა ტორენი აღნიშნავს, მას მერე, რაც ადამიანურის ასპექტები სხვადასხვა სამეცნიერო სფერომ „გაინანილა“, ანთროპოლოგიის, ფსიქოლოგიის, სოციოლოგიის, ლინგვისტიკის, ფილოსოფიის და ბიოლოგიის განსხვავებული ეპისტემოლოგიური სფეროების წინაშე მდგომმა მეცნიერებმა XX საუკუნის მეორე ნახევარში ბევრი იღვანეს ნაფლეთების კვლავ გასამთლიანებლად. თუმცა, „როგორც ეს ხშირად ხდება, ახალი სუბდისციპლინური სფეროები, მოწოდებული კონცეპტუალური სირთულეების დასაძლევად, უფრო მათ განმტკიცებას უწყობდა ხელს“ (Toren, Ch.; 2012; გვ.24).

ფსიქოლოგიის და ანთროპოლოგიის დაახლოების გზაზე შემაფერხებლად უკანასკნელ როლს არ ასრულებს თავად პროფესიონალთა ურთიერთდამოკიდებულებაც, რომელიც, არცთუ იშვიათად, ასიმეტრიულ შთაბეჭდილებას ტოვებს. ანთროპოლოგები: „თუმცა კი ბევრია შემთხვევა, როცა ანთროპოლოგები ფსიქოლოგებთან ერთად იკვლევენ. მაგრამ ამასთან, ისიცაა, რომ „ორივე სფერო სხვადასხვა დონეზე ერთმანეთის იგნორირებას ახდენს“ (Schwartz, Th., 1992). „დღეს ძნელად იპოვი მეინსტრიმს სოციალურ და კულტურულ ანთროპოლოგიაში, მაგრამ ნებისმიერი ნაკადი, რომელსაც შეიძლება ძირითადი უწოდო, მის აზროვნებასა და კვლევებში გამოირიცხავს ცალკეულ ფსიქოლოგიურ პროცესებს“ (LeVine, R. A.; 1999). ფსიქოლოგების თქმით კი, „მეცნიერები, რომლებიც კულტურას სხვა სფეროებში სწავლობენ, პირდაპირ და ირიბ სარგებელს პოულობენ დიდი ტალანტის მქონე ანთროპოლოგების დაკვირვებებიდან“ (Adamopoulos, J., Lonner, W. J. 2001; გვ. 38), „კულტურული და კროსკულტურული ფსიქოლოგები ჩვეული არიან ანთროპოლოგიით აღფრთოვანებას და ჩვენს სფეროში აღიარებენ მის წვლილს როგორც მეთოდოლოგიის, ისე შინაარსობრივი თვალსაზრისით. ანთროპოლოგები, პირიქით, თუ სრულიად არა, ძალზე იშვიათად გამოხატავენ ფსიქოლოგიით და მისი მეთოდებით აღფრთოვანებას“ (Greenfield P. 2000; გვ. 573). ვფიქრობ, რომ ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის სფეროს „დაღარულ ისტორიასა და რეპუტაციაში“² (ლინდჰოლმი) თავისი როლი ითამაშა იმ ფაქტმა, რომ ისტორიულად

¹ ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის „ფუნდამენტურ ანთროპოლოგიურ ბუნებაში“ ხაზს უსვამენ ამ სფეროს წარმომადგენელთა განათლების, თეორიული უპირატესობებისა და მეთოდოლოგიური პრაქტიკების ღრმა ფესვგადგმულობას კულტურული ანთროპოლოგიის დისციპლინაში (Hickman, J. R. 2010; Toren Ch., 2012; Berry J. W., Poortinga Y. H., Segall M. H., Dasen P. R. 2002). და თუმცა მათ, ვინც პოზიციონირებენ, როგორც ფსიქოანთროპოლოგები, პრეტენზია აქვთ, რომ კულტურულ ფსიქოლოგიას შეისწავლიან. ცნობილი კროსკულტურული ფსიქოლოგების აზრით, ფსიქოლოგიისა და კულტურის ურთიერთმიმართების საკითხებს არა ანთროპოლოგები, არამედ, ძირითადად, კულტურაზე ორიენტირებული ფსიქოლოგები შეისწავლიან (Berry J. W. & et all; 2002; გვ. 242).

² ჯ.დ. ელერის აღნიშვნით, უკანასკნელი 100 წლის მანძილზე ანთროპოლოგია აკრიტიკებდა, გადალახავდა, ზოგჯერ კი დაბეჯითებით უარყოფდა ფსიქოლოგიაზე ფოკუსირებულ სკოლებსა თუ თეორიებს (Eller, J. D., 2019; გვ.8). კრისტინა ტორენის თქმით, ფსიქანთროპოლოგიის განსაზღვრებაც და შესაბამისი პრობლემებიც მჭიდროდ უკავშირდება ამერიკულ ანთროპოლოგიას და ნაკლებად – მსოფლიოს სხვა ქვეყნების ანთროპოლოგებს, რომლებსაც, როგორც ჩანს, ნაკლებად სურდათ თავიანთი ინტერესების ასახვა სუბდისციპლინურ ტერმინებში. მისი აზრით, დომენიდან ამგვარი ამოჭრის გამო, მეინსტრიმ-ანთროპოლოგების მიერ

ეს, თავისი არსით, ინტერდისციპლინური სფერო, რეალურად არ იქცა ფსიქოლოგებისა და ანთროპოლოგების შეხვედრის ადგილად. ამაში არცთუ უკანასკნელ როლს ასრულებს სირთულეები, რომლითაც, საზოგადოდ, ხასიათდება ინტერდისციპლინური სფეროების ფორმირების პროცესი. როცა გუსტავ იაჰოდა სიახლეების მიღებისადმი „მეინსტრიმ“-ფსიქოლოგიის რიგიდულობას ეხებოდა, თეორიულ მოსაზრებებზე უფრო მეტად წინააღმდეგობის მიზეზებს ინსტიტუციურ ინტერესებს, კონსერვატიზმსა და პრაქტიკულ პრობლემებს უკავშირებდა (Jahoda, G.; 2002; გვ.3).¹ ეს მიზეზები თავისუფლად შეიძლება განზოგადდეს სხვა დარგებზეც, მათ შორის, ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაზეც – ჩვეულებრივ, კულტურის მეცნიერების სფეროში ახალი დისციპლინის დამკვიდრებასთან დაკავშირებით პრობლემები ყოველთვის იჩენს თავს ძლიერად რეგლამენტირებული ინსტიტუციების შიგნით ბრძოლის სახით, რასაც თან სდევს ცვლილებები სწავლების პროცესშიც (იხ. Hansen, K. P. 2000; გვ. 371). ჯეიკობ ჰიკმანის აღნიშვნით, ორგანიზაციული სტრუქტურები და პრაქტიკები კვლავაც რჩება დაბრკოლებად ნამდვილი ინტერდისციპლინური გაცვლებისთვის, თეორიული და მეთოდოლოგიური გაცვლების ჩათვლით ფსიქოლოგებსა და ანთროპოლოგებს შორის, მართალია, ამგვარი გაცვლები ნებისმიერი დისციპლინის საზღვრებზე შეიძლება ხდებოდეს, არსებობენ ორივე დისციპლინის გამსჭვალავი შრომების შემქმნელი ადამიანებიც, მაგრამ დისციპლინური მარგინალიზაცია მაინც ნარჩუნდება სხვადასხვა დონეზე და, ძირითადად, კონკრეტული დარგის მეთოდოლოგიური ორთოდოქსალურობის დარღვევას უკავშირდება (Hickman, J. R. 2010; გვ. 958).²

ალბათ გეშტალტური მთლიანობისკენ უნივერსალური სწრაფვის გამოც, ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაში „...კულტურული ცოდნების დისონანსი შეთანხმებულობის და სინთეზის სურვილს აღძრავს. მაგრამ ერთიანობა და თანხმობა მოუხელთებელი რჩება და, მათი მიღწევისთანავე, ადგილი ეთმობა შემდგომ დიალოგს და უთანხმოებას. როგორი მიმზიდველიც არ უნდა იყოს სინთეზი, ისე ჩანს, რომ ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია პარადოქსით და დიალექტიკურობით არანაკლებაა გატაცებული, ვიდრე საკუთარი საგნით“ (Ingham, J.M.; 2001; გვ. 12354).

მოკლედ, სევდის გარეშე ამ ვითარებას ვერ შეხედავ. იმავდროულად, რომანტიკოსებისთვის (მეცნიერებისთვის არცთუ უცხო) ეს წარმოუდგენლად მიმზიდველი სფეროა თავისი წინააღმდეგობრიობისა და პოლემიკურობის გამოც – „იდეალურად ერთნაირი გადაძვენი და მიმღები ერთმანეთს კარგად გაუგებენ, ოღონდ სასაუბრო არაფერი ექნებათ“ (Лотман Ю. Культура и взрыв; 2000). ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია კი, როგორც ჯონ ინგჰამი ამბობს, დიალოგის და უთანხმოების „მონაცვლეობა-ურთიერთქმედებაში“ თავად წარმოადგენს „დაუსრულებელ საუბარს“.

ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია მოიაზრება სათავისო მარგინალური ინტერესების მქონე შეზღუდულ საზრუნავად (Toren Ch. 2002; გვ.687).

¹ „ცოდნის სფეროს აღმნიშვნელი ზოგადი იარაღები წარმოადგენს სხვებთან – ველის გარეთ მყოფებთან (ველისთვის უცხოებთან) – კავშირის საშუალებებს, რომლებიც ელიან, რომ აუდიტორიას მიენოდება იარაღი მოცული იდეები (და, რა თქმა უნდა, ამ იარაღის პრომოუტორთა სოციალურ-ეკონომიკური მხარდაჭერა)“ (Valsiner J. and Rosa, A. 2007; გვ. 2).

² ერიკა ბურგინონის და ლინდა ჰარტრანფის თქმით, ჩვეულებრივ, „მეთოდოლოგიური სიმკაცრის“ მოთხოვნა ყველა საზოგადოებრივ მეცნიერებაში არასასურველი ცოდნის მიღების საწინააღმდეგო დაცვის მექანიზმის ფუნქციას ასრულებს (Bourguignon, E., Hartranft, Linda; 1987).

დიადი ქეშმარიტების საპირისპიროც ასევე შეიძლება იყოს ქეშმარიტება (ნილს ბორი)

ადამიანური საზოგადოების ანალიზისას, სოციალურის და ფსიქიკურის გაყოფა შესაძლებელია მხოლოდ აბსტრაქციაში, სხვადასხვა მეცნიერების საგნებსა თუ თეორიულ უპირატესობებში. ამიტომ სინთეზის მცდელობები როგორც თეორიულ, ისე მეთოდოლოგიურ პლანში კვლავაც აქტუალურია.¹ ამას ითხოვს XXI საუკუნე, რომელიც პარადოქსულად უკუაგდება „ურყევ ქეშმარიტებებს“ და ფრაგმენტულ და გაუმთლიანებელ ცოდნასაც ეჭვით უმზერს. დღევანდელი სამყარო ინტერდისციპლინური მოძრაობების ნიშნით ცხოვრობს – ამგვარი სივრცეების არსებობა რეალობაა.

თანამედროვე ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია ერთი იმათგანია, რომლისთვისაც დაპირისპირებული რეალობების გამთლიანება მათი კომპლექსური ინტერაქციის – თანაარსებობის აღიარებაზე დაყრდნობით, ერთ-ერთი ფუნდამენტური ამოცანაა. დღეს მისი აღქმა ერთ სამეცნიერო სფეროდ ჭირს – ეს ჯერ კიდევ ნაირგვარ კონცეფციათა ერთობლიობაა, რომელიც, პრაქტიკულად, იმპლიციტურადაა გაერთიანებული ერთი მთავარი ამოცანით, მოიცავს უფართოეს სამეცნიერო ველს, რამდენიმე დამოუკიდებელი დისციპლინის ინტეგრირებას ახდენს, რომელთა ურთიერთმიმართების სტრუქტურა საკმაოდ რთული ასახსნელია.²

ჯეიკობ ჰიკმანის თქმით, კულტურული ფსიქოლოგიის სუბდისციპლინური კლასიფიკაცია, განსხვავებით ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიისგან, საკმაოდ გადღაბნილი და ბუნდოვანია. ამასთან დაკავშირებით მაგონდება, საქართველოში ისრაელიდან სტუმრად ჩამოსულ, ჰარვარდის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულს, ანთროპოლოგიის პროფესორს როცა ვუთხარი, ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის სფეროში ვმუშაობ-თქო, როგორ განმიცხადა პასუხად, – ასეთი სფერო არ არსებობსო...

ვფიქრობ, დღეს არც ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის კლასიფიცირებაა იოლი. გავრცელებული განმარტებები ერთხმად მიიჩნევენ ამ სფეროს კულტურული ანთროპოლოგიის სუბდისციპლინად. „ეს კლასიფიკაციური ტიტული მოიცავს ანთროპოლოგიაში იმგვარ საქმიანობას, რომელსაც ფსიქოლოგიური შედეგები აქვს, მაგრამ, შესაძლოა, ვერ ერთიანდება კულტურული ფსიქოლოგიის დროშის ქვეშ“ (Hickman, J. R. 2010; გვ.956).

¹ ცნობილი კროსკულტურული ფსიქოლოგები რელატივიზმის და უნივერსალიზმის ურთიერთობის სამ სტრატეგიას გამოყოფენ: შერწყმა (ორივე პოზიციიდან ელემენტების ამოკრეფა), ინტეგრაცია (ერთსა და იმავე კვლევაში მეთოდოლოგიური და თეორიული ინტერესების დაახლოება – „ამის გაკეთება ძალზე ჭირს“), გამიჯვნა (დემარკაცია) მოიაზრებს ზოგადი და კულტურულ-უნიკალური ცვლადების ცალ-ცალკე განხილვას და ახსნას. ეს პოზიცია ააშკარავებს ამ ორი პოზიციის შეუთავსებლობას და მიიჩნევს, რომ ახლო მომავალში ეს ასეც დარჩება (Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall M. H., Dasen P. R.; 2002; გვ. 336-341).

² ჯონ მაქგის და რიჩარდ ვარმის განმარტება: ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია „მოიცავს ეთნოფსიქოლოგიასა და კოგნიტურ ანთროპოლოგიას, განვითარების ფსიქოანთროპოლოგიას, ფენომენოლოგიურ და სენსორულ ანთროპოლოგიას, ფსიქოდინამიკურ და ნეიროანთროპოლოგიებს. კრიტიკულ საუბრებშია კულტურული ფსიქოლოგიის, ტრანსკულტურული ფსიქიატრიის და კროსკულტურული ფსიქოლოგიის სივრცეებთან და მათგან მკვეთრად გამოირჩევა ეთნოგრაფიული ერთეულებით სოციალური ცხოვრების კონკრეტული კონტექსტების შესწავლისადმი“ (Theory in Social and ... 2013; გვ.2).

სპეციალურ ლიტერატურაში ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია წარმოდგენილია ხან ანთროპოლოგიის, ხან – კულტურული ანთროპოლოგიის სუბდისციპლინად. ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაში ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სახელმძღვანელოს ავტორის – ფილიპ ბოკის აღნიშვნით, როცა „კულტურა და პიროვნების“ სკოლა, მოგვიანებით ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიად წოდებული, მის წინაშე მდგომი ამოცანების გადანყვეტისთვის მოიშველიებდა ფსიქოლოგიურ თეორიებს, არსებითად, ის ეთნოლოგიაზე დაფუძნებულ კულტურულ ანთროპოლოგიას ქმნიდა. მიჩნდება შეკითხვა: მაშ, თანამედროვე ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია კვლავაც ეთნოლოგიაზე დაფუძნებულ კულტურულ ანთროპოლოგიას ქმნის? იმავე ფილიპ ბოკის აზრით, „ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია არის მეტი, ვიდრე კულტურული ანთროპოლოგია“ (Bock, Philip K. 1999; თავი 11). თუ ეს ასეა, მაშინ როგორ შეიძლება ის კულტურული ანთროპოლოგიის სუბდისციპლინა იყოს? ან როგორ შეიძლება „ანთროპოლოგიურ მეთოდებსა და ფსიქოლოგიურ თეორიებს შორის დიალექტიკური ურთიერთობების“ საფუძველზე „ახალი სინთეზისკენ“ სწრაფვა, როგორც ბოკი და ლევიტი გვამცნობენ მესამე გამოცემის ანოტაციაში (Bock, Philip K., Leavitt, Stephen C., 2019), სუბდისციპლინური მიზანი იყოს? რობერტ ლევენის თვალსაზრისით, „ანთროპოლოგიას სჭირდება ენერგიული ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია იმისთვის, რომ გაათავისუფლოს ის თეორიული და ემპირიული ცდომილებებისგან“ (LeVine, R.A.; 1999), ჯეკ დევიდ ელერის თქმით, ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია „ისწრაფვის შეასრულოს ანთროპოლოგიის დაპირება, გახდეს ჭეშმარიტი მეცნიერება კაცობრიობის შესახებ და არ იყოს მხოლოდ ანტიკვარიატის და კულტურული უცნაურობების (თავისებურებების) შემკრები“ (Eller, J. D., 2019; გვ. 8).

კიდევ ბევრი მსგავსი მოსაზრების მოტანა შეიძლება. ამ სფეროს ამგვარი ფართო ხედვა და აღქმა, მასზე დაკისრებული მასშტაბური ფუნქციებით, ძნელად ესადაგება მის „სუბდისციპლინად“ გაგებას, სუბდისციპლინის მეინსტრიმზე დაქვემდებარებულობის გამო. მეტიც, თუნდაც მრავალწლიანი დისციპლინური ტრადიციების მქონე, მაგრამ მაინც ერთი კონკრეტული დარგის ფარგლებში (ფსიქოლოგია იქნება ეს თუ კულტურული ანთროპოლოგია, რომლებიც ლამის საუკუნეა ურთიერთსაპირისპირო დაშვებებს ეყრდნობიან), შესაძლებელია კონცეპტუალური დილემების დაძლევა და პრობლემათა სინთეზური გადანყვეტა? კონკრეტული დარგის დისციპლინური საზღვრები (და ტრადიციები) სინთეზის უსაზღვრო შესაძლებლობებს ტოვებს?

ეს „სარისკო ტერიტორია“, როგორც ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიას ჩარლზ ლინდჰოლმი უწოდებს, სარისკოა იმიტომაც, რომ ის მართლაც არის „მეტი“, ვიდრე მშობლიური დისციპლინა შემოსაზღვრული ფარგლებით, იმიტომაც, რომ სწორედ ამ ადგილზე უნდა იქმნებოდეს რალაც უფრო მრავლისმომცველი, ვიდრე გვეძლევა მშობლიური დისციპლინებისგან. და არა მხოლოდ ეს. ეს სივრცე, იმავდროულად, იზიდავს და ითხოვს თანამშრომლობას კიდევ ბევრ სხვა მომიჯნავე სფეროსთან და ამიტომ სხვადასხვა სფეროს პროფესიონალთა ერთობლივი საქმიანობა ლოგიკური აუცილებლობაა მისთვის – ასეთი სამეცნიერო სფერო რაიმე დარგის სუბდისციპლინა ვერ იქნება. და აქ ვერ ვძლევ ცდუნებას, არ მივმართო ჯერომ ბრუნერს, რომელიც ყან პიაჟეს („პროტესტანტულ-ინტელექტუალურად სტოიკური“ – ნომოთეტიკური)

და ლევ ვიგოტსკის („ებრაულად ირონიული და სკეპტიკური“ – ინტერპრეტაციული) ხედვების ანალიზის კონტექსტში აღნიშნავდა: „დაე, „დიონისურმა“ ენთუზიასტებმა ცვლილებათა ბერკეტები ეძიონ,... „აპოლონიურმა“ რეალისტებმა კი შეისწავლონ „ბუნებრივი“ გავლენები და ეძიონ წესრიგი, რომელსაც ისინი განვითარებას მიაწერენ და რომელიც ყველა კულტურაში არსებობს. სწორედ მათი დაპირისპირება აჩენს ახალ აღმოჩენებს. ...მათი მასტიმულირებელი გავლენა გულისხმობს იმას, რომ ყოველ მხარეს ესმის მეორის პოზიცია და უქმნის მას ეპისტემოლოგიურად ლოიალურ ოპოზიციას“ (Брунер Д.С.; 2001. გვ. 3-13). ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია ასეთი დიონისურის (ანთროპოლოგია) და აპოლონიურის (ფსიქოლოგია) შეხვედრის ადგილი არ არის?

კიდევ ერთი, ვფიქრობ, ყველაზე უფრო მტკივნეული საკითხი. თუ ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია არ ამბობს უარს პრეტენზიაზე „უნიკალურ ადგილზე ადამიანის შესახებ მეცნიერებებში“, რომელიც მას „დიდმა მეცნიერებმა განუსაზღვრეს“, დღეს, XXI საუკუნეში, ის კვლავაც მხოლოდ მომხმარებელი უნდა იყოს ფსიქოლოგიური თეორიებისა?

ეს ნამდვილად ასეა – ტერმინს „ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია“ – როგორც ლიტერატურაში აღინიშნება, მართლაც აქვს ტენდენცია, იყოს უფრო ინკლუზიური, ვიდრე კულტურულ ფსიქოლოგიას, მას აქვს განსხვავებულ დისციპლინათა მიერ შეთავაზებული სხვადასხვა ტიპის სამეცნიერო და სოციალური ახსნების ჩართვის რესურსი (Eller, J. D., 2019; Hickman, J. R. 2010). სწორედ ამიტომაც, რომ, როგორც ჯეიკობ ჰიკმანი აღნიშნავს, „ბევრი თანამედროვე მკვლევარი ფსიქოლოგიის და ანთროპოლოგიის კავშირის აღსანიშნავად უფრო ხშირად იყენებს ამ ტერმინს საკუთარი შრომების კლასიფიკაციისთვის მაშინაც კი, კულტურული ფსიქოლოგიის შევადრისეულ კრიტერიუმებსაც რომ აკმაყოფილებდეს“. ინტერდისციპლინურობა, სხვათა შორის, მკვლევრის ცნობიერების თავისებურებაცაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მკვლევარი ვერ იფარგლება მშობლიური დარგის ჩარჩოებით და შესასწავლი ფენომენის უფრო სრული, ადეკვატური, მთლიანობითი შეცნობის გზაზე სხვა სფეროთა მონაცემების ინტეგრირების მოთხოვნილებაც აქვს. როგორც წესი, ამ ტიპის მეცნიერები მშობლიურ დარგში მარგინალიზაციის საფრთხის წინაშე დგანან და, ამის მიუხედავად, როგორც იტყვიან, *Amicus Plato, sed magis amica veritas*. ბოლოსდაბოლოს, მასშტაბური ერუდიციის ფლობის შემთხვევაშიც კი, მეცნიერს ვერ მოსთხოვ უნივერსალურ „ყოვლისმცოდნეობას“. არსებული სამეცნიერო დარგების შემომსაზღვრელი დისციპლინური კრიტერიუმები კი, ინტერდისციპლინურ სფეროებთან მიმართებაში, როგორც წესი, აზრს კარგავს – მრავალპლანიან საქმეს „ჭრელი“ კოლექტივი სჭირდება. და ეს ითქმის ფსიქოლოგიურ ანთროპოლოგიაზეც, რომლის უმთავრესი საზრუნავი კულტურული ახსნების და ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური დინამიკის ინტეგრაცია, კულტურის და გონების მთლიანობითი მოდელის შექმნაა – ცხადია, აქ კულტურაც და ფსიქიკაც თანაბრად მნიშვნელოვანია. ამიტომაც დგება ინტერდისციპლინური სფეროების მეთოდოლოგიური საფუძვლების ფორმირებაზე ზრუნვის აქტუალური საკითხი (Hickman, J. R. 2010; გვ. 955).

ასეთი საქმიანობა იმთავითვე მოიცავს კონცეპტუალური და ეპისტემოლოგიური წინააღმდეგობების გადალახვის მცდელობებს. მაგრამ ანბანური ჭეშმარიტებაა –

სფერო ვერ იქნება უნიკალური ერთიანი თეორიული ჩარჩოს არარსებობის პირობებში. გამოცდილებამ აჩვენა, რომ თეორიის „მომხმარებლის“ პოზიცია დიდად პროდუქტიული არ არის. იქნებ სწორედ ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის „სარისკო ტერიტორიაზე“ უნდა შეიქმნას ბაზისი ადამიანის ფუნქციონირების ამხსნელი უფრო მაღალი, ტრანსდისციპლინური დონის ფსიქოანთროპოლოგიური თეორიის ფორმირებისთვის? ვინ უნდა იღვანოს ასეთი თეორიის შესაქმნელად – „სათავისო მარგინალური ინტერესების მქონე“ ანთროპოლოგებმა თუ მეინსტრიმ-ფსიქოლოგიის ცალმხრივობაზე უარისმთქმელმა ფსიქოლოგებმა, თუ ორივემ ერთად? ჩემი პასუხი ნათელია: ამ მიზნის მიღწევას ორივე სფეროს წარმომადგენელთა ერთობლივი ძალისხმევა სჭირდება.

ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია – ეს სივრცეა, სადაც იკვეთება ურთულესი, მაგრამ თავიანთი შემეცნებელი პოტენციალით მდიდარი დილემები, თანაბრად აქტუალური ფსიქოლოგიისთვისაც და ანთროპოლოგიისთვისაც. „საზღვრების გადაკვეთის საშიში ადგილები“, იმავდროულად, „შემოქმედებისთვის დიდი დაპირებების ადგილიცაა, სადაც ახალი იდეები და ზოგჯერ ყოფიერების ახალი წესებიც კი შეიძლება გაჩნდეს“ (Lindholm, Ch., 2007; გვ. 12). არავინ იცის, ფსიქოლოგიასა და ანთროპოლოგიას შორის განფენილი ეს ტერიტორია „ოდესმე განმტკიცდება თუ არა მეცნიერების სპეციალურ სფეროდ“, მაგრამ ესაა სივრცე, სადაც ერთმანეთს ხვდება მრავალფეროვანი მეთოდოლოგიური რესურსი და სადაც დიქოტომიათა ანტითეზურად ხედვების დაძლევის პერსპექტივა ჩნდება. არაბუნებრივია, რომ დღეს ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგია, რომელიც თვითრეფლექსიის, კონცეპტუალური და მეთოდოლოგიური გადაზრების, სინთეზურად გადასაწყვეტი ამოცანების წინაშე დგას, როცა დაგროვილი მასალები „ადამიანური გამოცდილების ხასიათზე და კულტურასა და ინდივიდუუმს შორის კავშირის შესახებ სულ უფრო გამომწვევი და რთული, ხოლო დასმული შეკითხვები სულ უფრო დახვეწილი და, შესაძლოა, უფრო შემამოფოთებელიც ხდება“ (Lindholm, Ch.; 2007; გვ.12), გასული საუკუნის 30-იანი წლების „ტრადიციული ფსიქოლოგიური ანთროპოლოგიის“ ანალოგიით (რომელსაც სულ სხვა ამოცანები ჰქონდა), ინერციის ძალით, კულტურული ანთროპოლოგიის სუბდისციპლინად მოიაზრებოდა. თავისი არსით, ის მეცნიერებათა (ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო, სოციალური, ქცევითი) გადაკვეთაზე მყოფი ინტერდისციპლინური სივრცეა, სადაც ურთიერთქმედება და ინტეგრაცია ბუნებრივი არსებობის ფორმაა, სადაც ანთროპოლოგებმა და ფსიქოლოგებმა (და არა მხოლოდ), მათივე დისციპლინური ტრადიციების პროფესიონალურ გამოყენებასთან ერთად, შეიძლება ბევრი რამ შეითვისონ ერთმანეთისგან, დააგროვონ მნიშვნელოვანი ინტერდისციპლინური რესურსი და გაჭრან გზა ადამიანის გამთლიანებული სურათის შესწავლისკენ. ეს არავითარ შემთხვევაში არ უნდა ნიშნავდეს „მშობლიურ“ დისციპლინებთან იდენტობაზე უარის თქმას – სწორედ ამ პროფესიონალთა, როგორც ახალი მიღწევების ორმხრივი „გამტარების“, ძალისხმევა იქნება ორივე სფეროს გამდიდრების საწინდარი.

თავს უფლებას მივცემ და ჯეფრი უაიტის და ქეთრინ ლუტცის სიტყვების პერიფრაზირებას მოვახდენ: მე არ ვისწრაფვი რაიმე გმირული სინთეზისკენ ან საფუძ-

ველმდებარე პრინციპების გამოცხადებისკენ. მხოლოდ ვუბრუნდები იმ დროს, როცა მეცნიერების გარიჟრაჟზე ორივე სფეროს დიდი მოღვაწეები ჭეშმარიტების ძიებაში (როგორი ფარდობითიც არ უნდა იყოს ის) არად დაგიდევდნენ ინსტიტუციურ და დისციპლინურ საზღვრებს.

„არავის მინა“ თავის მოახალშენებს კვლავაც ელოდება. მე ვფიქრობ, ეს დროის მოთხოვნაა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Adamopoulos John and Lonner Walter J. (2001). Culture and Psychology at a Crossroad: Historical Perspective and Theoretical Analysis. In: The Handbook of Culture and Psychology. Ed.by David Matsumoto. Oxford University Press p.p. 11-35.
- Basia. D. Ellis and Henderikus J. Stam. (2015). Crisis? What crisis? Cross-cultural psychology's appropriation of cultural psychology. In: Culture & Psychology, Vol. 21 (3) 293–317.
- Beatty, Andrew (2019). Psychological Anthropology. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0124.xml#obo-9780199766567-0124-bibItem-0007>.
- Beatty, Andrew. (2017). Psychological anthropology: An awkward hybrid? In The Routledge companion to contemporary anthropology. Edited by Simon Coleman, Susan B. Hyatt, and Ann Kingsolver, 382–399. London: Routledge.
- Bennardo, Giovanni & Munck, Victor C. D. (2014). Cultural models: Genesis, methods, and experiences. Oxford: Oxford University Press.
- Berry John W., Poortinga Ype H., Segall Marshall H., Dasen Pierre R. (2002). Cross-Cultural Psychology. Research and Applications. SECOND EDITION, Cambridge University Press.
- Bock, Philip K. (1999). Rethinking psychological anthropology: Continuity and change in the study of human action. Waveland Press.
- Bock, Philip K. Stephen C. Leavitt. (2019). Rethinking Psychological Anthropology: A Critical History 3rd Edition, Kindle Edition <https://www.amazon.com/Rethinking-Psychological-Anthropology-Critical-History-ebook/dp/B07JNSN3M5>
- Bourguignon Erika, Hartranft, Linda (1987). Anthropology and psychology: THE VICISSITUDES OF A LONG-TERM RELATIONSHIP--THEODORE SCHWARTZ. Discussion.
- Bruner Jerome. (2008). Culture and mind: Their fruitful incommensurability. Ethos, 36, 29–45.
- Cahan Emily D. and White Sheldon H. (1992). Proposals for a Second Psychology. American Psychologist Vol. 47. No. 2, 224-235 Inc. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.47.2.224>
- Chkhaidze, T., Chubinidze, D., & Gegenava, E. (2019). Fatalism – Georgian Cultural Model. Prizren Social Science Journal, 3(3), 41-52.
- Chkhaidze, Tamar & Surmanidze, Lali. Culture and Individual Action: Rebuilding the Broken Dialog Between Anthropology and Psychology. Human Arenas-An Interdisciplinary Journal of Psychology, Culture, and Meaning. First Online: 28 December 2019. ISSN: 2522-5790 (Print) 2522-5804 (Online) <https://link.springer.com/article/10.1007/s42087-019-00091-9>
- Cole, Michael (1996). Cultural psychology: A once and future discipline. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.

- D’Andrade, Roy G. (1995). *The Development of Cognitive Anthropology*. New York: Cambridge University Press.
- Dressler, William W. (2020). Cultural consensus and cultural consonance: Advancing a cognitive theory of culture. *Field Methods*, 32(4), 383-398.
- Eller, Jack David. (2019). *Psychological Anthropology for the 21st Century*. Routledge Taylor and Francis group. Chapter 1, 7-29.
- Fish, Jefferson M (2000), “What Anthropology can do for Psychology: Facing Physics Envy, Ethnocentrism, and a Belief in ‘Race’,” *American Anthropologist* 102(3): 552-563. Available online, UCSD only.
- Gamsakhurdia, VL. (2020). Systematic Semiotic Organisation and Anthropologisation of the Science of Soul–Towards Cultural Psychology. *Integrative Psychological and Behavioral Science* 54, 625-638.
- Greenfield, Patricia (2000). “What Psychology can do for Anthropology, or Why Anthropology took Postmodernism on the Chin,” *American Anthropologist* 102(3): 564-576. Available online, UCSD only.
- Hickman, Jacob R. (2010). Psychology and Anthropology. In, *21st Century Anthropology: A Reference Handbook*. H. James Birx, Ed. Pp. 950-959. Thousand Oaks, CA: Sage. (link to academia.edu)
- Hollan, Douglas. (2012). On the Varieties and Particularities of Cultural Experience. *ETHOS*, Vol. 40, Issue 1, pp. 37–53, American Anthropological Association ISSN 0091-2131 online ISSN 1548-1352.
- https://www.researchgate.net/publication/328191320_Georgian_Proverbs_and_Cultural_Models_of_Adaptive_Behavior.
- Ingham, J.M. (2001). “Psychological anthropology,” in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, pp. 12349-12355.
- Jahoda, Gustav. (2002). Reflections of a “Pre-Nominal” Cross-Cultural Psychologist. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1008>
- Jewitt, C., & Leder Mackley, K. (2019). Methodological dialogues across multimodality and sensory ethnography: digital touch communication. *Qualitative Research*, 19(1), 90–110. <https://doi.org/10.1177/1468794118796992>
- Jewitt, C., Chubinidze, D., Price, S., Yiannoutsou, N., & Barker, N. (2021). Making sense of digitally remediated touch in virtual reality experiences. *Discourse, Context & Media*, 41. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2021.100483>.
- Kashima, Y., & Gelfand, M. J. (2012). A history of culture in psychology. in: *Handbook of the History of Social Psychology*, First Published 2011 Imprint Psychology Press.
- Kashima, Yoshihisa. (2015). Culture and Psychology in the 21st Century: Conceptions of Culture and Person for Psychology Revisited, *Journal of Cross-Cultural Psychology* 1–17.
- Kim, Uichol. (2001). Culture, Science and Indigenous Psychologies: an Integrated Analysis In D. Matsumoto (Ed.), *The handbook of culture and psychology* (p. 11–34). Oxford University Press. 51-75.
- Kwang-Kuo Hwang: (2006). Constructive Realism and Confucian Relationalism. An Epistemological Strategy for the Development of Indigenous Psychology. In: *Indigenous and Cultural Psychology*.

- Understanding People in Context. Edited by Uichol Kim, Kuo-Shu Yang, and Kwang-Kuo Hwang. Springer Science+Business Media, pp. 73-107.
- LeVine, R. A. (1999). An agenda for psychological anthropology. *Ethos*, 27(1), 15-24.
- Lindholm, Charles. (2007); *Culture and Identity. The History, Theory, and Practice of Psychological Anthropology*. First published in the United States of America by McGraw-Hill, pp. 9-12.
- Miller Joan G. (1994). *Cultural Psychology: Briding Disciplinary Boundaries in Understanding the Cultural Grounding of Self*. In: *Handbook of Psychological Anthropology*. Philip K. Bock (ed.) Westport, Connecticut-London; Greenwood Press.
- Miller Joan G. (1997). Theoretical issues in cultural psychology. in: *Handbook of cross-cultural psychology Volume 1*; Pages 85-128.
- Quinn, N. (2011). The History of the Cultural Models School Reconsidered: A Paradigm Shift in Cognitive Anthropology. In D. B. Kronenfeld, M. Bennardo, V. De Munck, & M. Fischer, *A companion to cognitive anthropology* (pp. 30-46). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Russell Bernard. H. 1994 *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. ALTA MIRA press 1994.
- Schensul, Jean J., LeCompte, Margaret D. (2013). *Essential ethnographic methods: a mixed methods approach - 2nd ed.p. cm. - (Ethnographer's toolkit; Book 3)* Copyright © by AltaMira Press, ISBN 978-0-7591-2204-8 (electronic).
- Schwartz Theodore (1992). Anthropology and psychology: an unrequited relationship. in: *New directions in psychological anthropology*; eds.: Theodore Schwartz, Geoffrey White; Catherine Lutz (eds.); Cambridge University Press, p. 324-349.
- Shore, Bradd (1996). *Culture in mind: Cognition, culture, and the problem of meaning*. New York: Oxford University Press.
- Shore, Bradd (2000), "Human diversity and human nature: the life and times of a false dichotomy," *Being Humans*, N. Roughley, ed. pp. 81-103.
- Shweder, R. A. (1991). *Thinking through cultures: Expeditions in cultural psychology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shweder, Richard (1979-80), "Rethinking culture and personality theory," Parts 1-3, *Ethos* 7: 255-278; 7: 279-311; 8: 60-94.
- Shweder, Richard A. (1990). *Cultural Psychology: What Is It?* In: *Cultural Psychology: Essays on Comparative Human Development*. James W. Stigler, Richard A. Shweder, and G. Herdt, eds. Pp. 1-43. New York: Cambridge University Press.
- Spindler, George D. (1980). *General Introduction* In: *The Making of Psychological Anthropology*. edited by George D. Spindler, 1980 University of California Press, lid. 7-39.
- Spiro, Melford E. (1986). *Cultural Relativism and the Future of Anthropology* in: *Cultural Anthropology* · Volume 1, Issue 3 p. 259-286.
- Strauss, Claudia, & Quinn, Naomi. (1997). *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Theory in Social and Cultural Anthropology: An Encyclopedia* (2013). Ed: R. Jon McGee & Richard L. Warms, Chapter Title: "Psychological Anthropology", SAGE Publications, Inc 1st edition გვ.: 658-663.

- Toren Christina (2002). Psychological Anthropology. Cultural psychology and social construction theory. in: Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology, Ed. by Alan Barnard Jonathan Spencer, Routledge 687-689; 690-691.
- Toren Christina. (2012) Anthropology and Psychology in: The Sage Handbook of Social Anthropology. Ed. Richard Fardon, Olivia Harris, Trevor H.J. Marchand, Mark Nuttall, Chris Shore, Veronica Strang, Richard A. Wilson, Volume 1, 27-41 Los Angeles, London, Sage.
- Valsiner, Jaan (2000). Culture and human development. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Valsiner, Jaan (2012). Culture in Psychology: A Renewed Encounter of Inquisitive Minds / The Oxford Handbook of Culture and Psychology. Edited by Jaan Valsiner. Print Publication Date: May; DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195396430.013.0001
- Valsiner, Jaan (2014). An invitation to cultural psychology. London: Sage Publications Ltd.
- Valsiner, Jaan (2016). The Nomothetic Function of the Idiographic Approach: Looking from Inside Out. Journal of Person [1] Oriented Research, 2(1–2), 5–15. DOI: 10.17505/jpor.2016.02
- Valsiner, Jaan (2019b). Culture & psychology: 25 constructive years. In: Culture & Psychology, 25(4), 429–469. <https://doi.org/10.1177/1354067x19872358>
- Valsiner, Jaan and Rosa, Alberto. Editors' Introduction (2007). in: Contemporary Socio-Cultural Research. Uniting Culture, Society, and Psychology. The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology. Ed. By Jaan Valsiner and Alberto Rosa. Cambridge University Press გვ. 1-22.
- Wagoner, Brady and Bresco de Luna, Ignacio. (2018). Culture, history, and psychology: Some historical reflections and research directions. In: Culture & Psychology, Vol. 24(3) 294–309.
- Wagoner, Brady. (2009). The experimental methodology of constructive microgenesis. In: Dynamic process methodology in the social and developmental sciences (pp. 99-121). Springer, New York, NY.
- White, Geoffrey M. & Lutz, Catherine A. (1992). Introduction. In: New direction in Psychological Anthropology. Theodor Schwartz, Geoffrey M. White, Katherine A. Lutz (eds.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Yeganeh, H., Su, Z., & Chrysostome, E. V. M. (2004). A Critical Review of Epistemological and Methodological Issues in Cross-Cultural Research. Journal of Comparative International Management, 8 (1).
- Hansen, Klaus P. (2000). Kultur und Wissenschaft. A. Francke Verlag Tubingen und Basel.
- Брунер Д.С. (2001). Торжество разнообразия: Пиаже и Выготский. Вопросы психологии. 4. Стр. 3-13.
- Лотман, Ю. (2000). Культура и взрыв. В книге: Лотман Ю. М. Семиосфера. – С.-Петербург: «Искусство–СПБ».
- Терборн Г. (1999). Принадлежность к культуре, местоположение в структуре и человеческое действие: объяснение в социологии и социальной науке /Теория общества-фундаментальные проблемы М. «Канон-Пресс-Ц Кучково поле» გვ. 73-100.
- ბერკი პიტერ. (2002). ისტორია და სოციალური თეორია. პროგრ. ლოგოსი და გამომც. „ლოგოს პრესი“ თბილისი.
- ერიქსენი თომას ჰილანდ (2018). მცირე ადგილები, ვრცელი საკითხები. შესავალი სოციალურ და კულტურულ ანთროპოლოგიაში, მეოთხე გამოცემა, გამომც. „საქართველოს მაცნე“.

- სურმანიძე ლალი. (2010). კულტურა მეთოდოლოგიურ პერსპექტივაში. გამომც. „უნივერსალი“, თბილისი.
- ჩუბინიძე, დიმიტრი (2018). ქართული ანდაზები და ადაპტაციური ქცევის კულტურული მოდელები [Georgian proverbs and cultural models of adaptive behavior]. დისერტაცია დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი.
- ჩხაიძე თამარ (2021). ფატალიზმი – ქართული კულტურული მოდელი. (Fatalism – Georgian Cultural Model.). (Unpublished doctoral dissertation). დისერტაცია დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი.
- ნულაძე ლია. (2019). სოციოლოგიური კვლევის თვისებრივი მეთოდები. თბილისი, თსუ გამომცემლობა. თავი 5, გვ. 150-193.

PSYCHOLOGICAL ANTHROPOLOGY VIEWED FROM ANOTHER FLANK

Lali Surmanidze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

Jerome Bruner believed that the gap between psychology and anthropology was the biggest mistake of the science studying the human being. Despite fragmentary attempts, real cooperation between psychologists and anthropologists has not been yet established in the field of psychological anthropology. Considering this field a subdiscipline still prevents psychologists and anthropologists from intense cooperation to create a joint, synthetic intellectual product. The solution of conceptual and epistemological dilemmas and overcoming the dichotomic understanding of antithesis along with the clear orientation of empirical and research practice on a mutually supplementary, hybrid use of methods, places modern psychological anthropology among the disciplines which aim to pursue a fundamental goal: to integrate controversial realities into a whole, while recognizing their complex interaction and coexistence. It is quite clear that the above cannot be an aspiration of any subdiscipline. Today, psychological anthropology is facing a number of issues related to self-reflection and conceptual and methodological rethinking, the tasks requiring synthetic solution. Psychological anthropology is the space where the most complex dilemmas, with a powerful cognizing potential equally important for psychology and anthropology, intersect. It is a meeting space for versatile methodological resources. By its nature, psychological anthropology is an interdisciplinary space where different sciences (humanities, natural, social, behavioral) intersect and which is able to create a fertile ground for the development of a transdisciplinary theory of human being.

Key Words: *psychological anthropology, cultural psychology, conceptual and epistemological dilemmas, methodology, interdisciplinary*

The reader will not find anything new in this article, since it concerns the things very well known to every person dealing with science. It is just an attempt to look at familiar things from a different perspective and rethink the scientific space where we work. It is the field which Hsu called psychological anthropology in 1972 and which I dared to approach despite my 'psychological' origin.

It is not the purpose of this article to analyze the controversies between psychology and anthropology, the topic discussed in numerous works. Jerome Bruner considered the gap between psychology and anthropology the biggest mistake of the science studying the human being. Despite many decades of heated debates and the importance of questions that have remained unanswered, active cooperation between psychologists and anthropologists has not started yet in psychological anthropology (truly self-explanatory name) and their difficult relationship still impedes the convergence of the two fields.

Conceptual incompatibility

Such a difference in opinions has a long history and is caused by a principal problem, which is, essentially, the world outlook problem. It is related to the nature of science and originates from the Dilthey dichotomy between the sciences of nature and mind. "Though we began together in the quest for human nature, there has been a mutual estrangement – an inter-paradigmatic

misunderstanding” (Schwartz, Th., 1992; p. 324). Traditionally, anthropology has always favoured humanistic approach, whereas psychology gave preference to the perspective of natural sciences. These preferences were naturally accompanied by methodological preferences: mainly nomothetic for psychology and mainly idiographic for anthropology. In psychological anthropology, the dichotomic perspective typical of sciences studying sited versus cultural diversity; culture: fixed versus changeable, homogeneous versus heterogeneous, mind versus body, universal versus specific, cognition versus emotion, etc.

The thesis of psychic unity, which has always been an apple of discord between psychology and anthropology, might be the clearest reflection of paradigmatic and, consequently, disciplinary incompatibility. Psychologists do not show the relevant perception of culture. “They believe themselves to be working at a biopsychological level of generic or universal human nature. They seek the shortest path to the universal and believe it to be available in any and all subjects” (Schwartz, Th., 1992; p. 324). Bradd Shore, a distinguished representative of cognitive and psychological anthropology, thinks that “Strictly speaking, there can be no human essences, since all human physical and mental characteristics are the products of evolutionary history and continue to be subject to both natural and cultural selection” (Shore, Bradd, 2000; p. 34). For Bradd Shore, the postulate of psychic unity of mankind is an instrument intentionally used against the false doctrine of ‘racial mentality’ rather than a viable concept which helps understand the relationship between culture and mind. The postulate of psychic unity originates from a deeply rooted assumption according to which ‘human nature’ is basically determined by human universals, and, is, consequently, related to universal rather than variable aspects of humanity (Shore, Bradd, 2000; Shore, B. 1996; Chapter 1).¹ The point of view according to which differences between humans are determined by specific cultural context, by the fact that they live in different empirical worlds, which “at the very least pushes back that unity to an earlier developmental stage in the life cycle or frames it in terms of potentialities rather than givens” (Beatty, AW; 2016; p. 388).

It is difficult not to agree with those who believe that even the strongest relativist approach needs the concept of universality. “A scientific generalization, whether in the physical or the human sciences, is a statement not to the effect that some object or event is universal – though it might be – but that, the world being lawful, its occurrence (whether universal or singular, frequent or infrequent) is governed by a principle that is universal” (Spiro Melford E.; 1986; p. 270). It is impossible to reveal or compare general regularities without the concept of universality (the common), which is so important for the acquisition of scientific knowledge (the truth anthropologists are well aware of).²

¹ It should be noted that the supporters of ‘psychic unity of mankind’ could be also found among anthropologists. For example, Melville Herskovits believed that it was possible to look for empirical cultural generalizations to create the cultural theories reflecting the regularity (Spiro Melford E.; 1986; p.264). M. Spiro is also a well-known anti-relativist.

² Thomas Hylland Eriksen believes that the aim of anthropology is to reveal the unique character of socio-cultural environment as well as the common means of mankind (Eriksen T. H. 2018; p.10-11). According to Charles Lindholm, psychological anthropology is characterized with “comparative thrust and its effort to reach universal truths” (Lindholm Charles, 2007; p. 10). According to Melford Spiro, “In fact, if cultures were truly incommensurable, then the ethnographer not only could not understand, but could not even describe a culture unless the ethnographer himself or herself had been enculturated in it” (Spiro Melford E.; 1986; p.269).

For Jerome Bruner, psychologists have always found it difficult to deal with culture, just as it has always been difficult for anthropologists to deal with generalized ideas about “human nature” (Bruner, J. S. 2008; p.40). Anthropologists reveal and show diverse patterns of culturally specific perceptions of mental states. On the other hand, psychologists also confirm the existence of ‘universalist’ phenomena. I don’t think that numerous facts accumulated on both sides point to the correctness or erroneousness of either of them. Universalism is reflected not only in regulatory principles, but also in diversity, since “the diversity of forms of life that constitute human cultures manifests itself in psychologies worthy of our understanding without an a priori scientism to blinker us” (Basia D. Ellis and Henderikus J. Stam; 2015). Another thing is that in the mosaic like this it is extremely difficult to clearly distinguish the phenomenon under study in the versatility of all its links and relationships and it is even difficult to get closer to it.

Epistemological incompatibility

The source of methodological incompatibility should be also sought in the paradigmatic controversy. This, first of all, shows the inertia of understanding dichotomy as antithesis which leaves viable many of the early debatable methodological issues. This is manifested in the following examples: ideographic versus nomothetic (called an obsolete and wrongly interpreted dichotomy by G. Bennardo and V. Munck), subjective versus objective, qualitative versus quantitative. Jaan Valsiner believes that “contemporary social sciences that treat qualitative and quantitative methods as if these were opposing methodologies are introducing a false dichotomy.” Yet making the qualitative and quantitative methods look like they oppose each other as two rivals is an unproductive stance, which is even not overcome by the ‘cocktail’ metaphor of giving preference to ‘mixed methods’ (Valsiner Jaan; 2012). The ways to obtain reliable data are also searched for from the perspective of opposites. Some psychologists, the students of culture, argue that the application of instruments corresponding to cultural perspectives is a precondition of productive research. Such a point of view implies that a method should be based on the universal facts, independent from cultural forms (Beatty AW, 2016; p. 385). Positivists believe that cross-cultural studies create a possibility for the production of practical and complex knowledge, free from its context. Another benefit is the improvement of the quality of research and the implementation of complex and effective methods (Yeganeh, H., Su, Z., & Chrysostome, E. V. M.; 2004). Differently from psychologists, the anthropologist holds the following position: Whereas the psychologist managed to keep distance from the research participant, the anthropologist had to stay close; whereas the psychologist could operate the laboratory equipment and enjoy the superiority of being an outside observer, the anthropologist stayed under the power of those who he was working with; and whereas the psychologist searched for context-free and experimentally verifiable results, the anthropologist had to produce an ethnographic account which was difficult to reduce to weighted and quantifiable factors. Anthropology used an interpretive method instead and established the rules and standards quite different from academic psychology (Lindholm Charles; 2007; p.11)¹. An estranged, unusual role of the researcher and the research participant and an

¹ Some ethnographers deny the so-called epistemological struggle and state that ethnography does not deal with the rules applicable to experiments or interviews. Others argue that different research paradigms require different quality standards and the alternative criteria that better correspond to ethnography. There is also

unnatural context become especially problematic when applying tests or conducting experiments in a different culture (Beatty AW, 2016). The so-called linguistic inequality most importantly contributes to methodological problems, since it is directly related to the cultural relativity of theoretical and conceptual apparatus and research instruments (Surmanidze L., 2010, p. 58).

Therefore, the major difference in epistemology is manifested in priorities: The anthropologist's ethnographic emphasis is made on knowledge, whereas the psychologist's typical interest lies in the quantification of psychological constructs or their relationship with behavior or personality characteristics. However, Jacob Hickman legitimately states that when emphasizing epistemological incompatibilities their divergence is not taken into consideration (Hickman, J. R.; 2010; p. 953-954).

It is true that humans, including researchers, ensure stability and clarity through personal preferences, but you often see their taste and personal style behind rational arguments. "Since there is inevitably ample evidence to support either the unity or diversity position, the question cannot be answered scientifically, but remains a matter of ideology or personal preference" (Shore Bradd, 2000; p. 34). It is clear that the researcher's position based on the rationalization of 'ideological or personal superiority' does not contribute to the attempts to study a phenomenon and does not make it less complex. In general, in a healthy scientific space where the difference in opinions and possibility of debate are a natural form of existence, the researcher's inability to control one's own rationality (as a defense mechanism) often becomes the reason of chauvinism and shortsightedness as stated by the distinguished sociologist Göran Therborn: "All natural and humanitarian disciplines are inclined to intellectual chauvinism and shortsightedness" (Терборн Г. 1999; стр. 74).

Psychological Anthropology – Methodology

Strong commitment to "ethnographic fieldwork in diverse cultures" (Ingham, J.M. 2001; p. 12349) is considered a specificity of psychological anthropology. Since cultural anthropology is often associated with extended fieldwork and the interpretation of ethnographic and historical data (LeVine, R. A.1999), I assume that the above automatically applies to psychological anthropology. The reality is that despite the cited advantage, in addition to ethnographic research, modern psychological anthropology, in practice, uses the so-called, rigorous methods (including those applied in psychology), as well as the corresponding statistical procedures (Bennardo G., de Munck V. C., 2014; Beatty, AW, 2016; Hickman, Jacob R. 2010; Russell Bernard. H. 1994). According to Dressler, the modern cognitive theory (Andrade, 1995; Shore, 1996; Strauss & Quinn, 1997; Quinn, 2011), along with the effective conceptual framework, offers methodological instruments to investigate relationship between the individual and culture (Dressler, W. 2018). Along with ethnography, these instruments include the methods of linguistic analysis (e.g., analysis of metaphors, propositional analysis, etc.) and experiments. Despite the traditional anthropological 'cold attitude', psychological methods are not alien to anthropology. According to Jefferson Fish, due to their weak generalization potential some of the methods rejected by psychology (e.g., Kelly's repertory grid)

another point of view, the 'golden mean', which implies the adjustment, transfer and alteration of positivist rules to make them better suitable for ethnographic practice (Schensul Jean J., LeCompte Margaret D. 2013; p. 324). However, it is also mentioned that the research that meets 'good' standards does not entail sufficiently beneficial results.

found its place in anthropology (Fish, Jefferson M., 2000; p.555). According to Patricia Greenfield, for psychologists working in the field of culture “some intrinsic epistemological assumptions” make it possible to solve anthropological dilemmas related to a number of issues, namely, investment of the empirical methodology, characteristic of psychological tradition, into anthropological research (Patricia Greenfield. 2000; p. 574).¹

Although paradigmatic differences immediately determine methodological superiorities, empiricist researchers experimentally feel the difficulties related to the well-known difference between measurable ‘hard’ data and unmeasurable ‘soft’ data. Very often, soft data are more valuable, but hard data are easier to get. The problems are to find hard facts which would be reliable enough to serve as good indices of soft facts. (p. berki, 2002; gv. 42). George Spindler, who spoke in 1978 about a certain turn in methodology, emphasized that it was a movement “toward a mix of techniques and strategies employing virtually every style of elicitation and observation.” According to Spindler, it is the movement that can prove the value and contribution of diversity of approaches to scientific studies (George D. Spindler, 1980. p.8).

In my opinion scientific synthesis is not as unachievable as it seems to be at first sight, which is clearly stated by Jerome Bruner in his article “Celebrating Divergence: Piaget and Vygotsky”: “We know now [...] that explaining and interpreting have different developmental trajectories, different social uses, and must be studied by quite different methods.” What we have to find out is “whether they derive from some deeper set of common principles” (Брунер Д.С.; 2001. стр. 3-13). When analyzing the practice in cultural model studies, Giovanni Bennardo and Victor de Munck argue that it is actually very difficult to find a researcher who does not use a mix of both methodologies (quantitative and qualitative). Most researchers oriented on the implementation of methodological balance might be closer to one of the two ends, but we would rarely find a researcher who advocates one of the two extremes (G. Bennardo, V. C. de Munck. 2014; p. 58). If this is true, then an attempt to utilize the methods that belong to both categories in a balanced and synthesized way must be a salient tendency.²

¹ While emphasizing that anthropology does not pay much attention to research methods in general (“The underlying [but never spoken] assumption is that it does not matter how you get your information; the conclusion will always be the same because it is, objectively, true”) (Patricia Greenfield. 2000; p. 565), Patricia Greenfield makes a reference to Bambi Schieffelin’s work to demonstrate that a researcher-anthropologist who adjusts methodological categories of psychological discipline to anthropology creates a possibility of developing self-conscious methodology and integrating anthropological problems, which is considered by Greenfield an important aspect of the research perspective (Patricia Greenfield. 2000). Dimitri Chbunidze’s doctoral dissertation in psychological anthropology is worth mentioning in the given context. In his dissertation, D. Chubinidze used Georgian proverbs to study cultural models of adaptive behavior. All the methodological components (data collection and processing methods, research procedures, methods used to interpret the data, material selection principles, etc.) are adjusted to the research problem and are presented in detail in line with the rigorousness characteristic of psychological methods. As a result, methodological synthesis is achieved through a synthetic analysis of data obtained with positivist (experimental psychosemantic methods) and hermeneutic (interview) methods and using semiotic and discourse analysis (see Dimitri Chubinidze; 2018).

² In addition, to demonstrate the diversity of methods used to study cultural models, including hybrid or other combinations of methods developed for the purpose of this type of research, Giovanni Bennardo and Victor de Munck propose a new innovative platform, a more comprehensive methodological trajectory for research (gradually developing and conducting consensus – analysis on the basis of ethnographic, linguistic and

As for ethnographic research, it implies participation in people's everyday life in a visible or invisible form and for a relatively long period. It is called 'field research' due to the fact that when studying meanings, it focuses on everyday context rather than artificially created conditions. The specificity of field research lies in continually renewable research design (this is because the data obtained are 'nonstructured'), which makes it possible to 'extract' explanatory categories from the data and enables the researcher to see clearer subjective meanings. Due to the researcher's focus on several small cases, this method is called 'case study' and because of its orientation on in-depth interpretation of data it is called 'the interpretive method'. Interpretation carried out on the basis of data analysis in local context can be also relevant to a larger context. Since the end of the 20th century, the combination of three methods has been regarded as a standard for ethnography. Observation, informal or formal interviews and document analysis form an example of methodological triangulation (I. wulaZe. 2019; gv. 150-193). Viewed in such a broad context, ethnographic research becomes significant for researchers in any social field (and not only for students of cultural specificities). It gains significance for every researcher dealing with subjective meanings. It has also penetrated multimodal social semiotics where observation takes place through gradual use and synthesis of different methods (Jewitt, Chubinidze, Price, Yiannoutsou, & Barker, 2021; Jewitt & Leder Mackley, 2019). Once Jerome Bruner said that being a cultural psychologist does not necessarily mean that you have to live on Fiji Islands.¹ The arguments pointing to the advantages of conducting anthropological research 'at home' is that the most fundamental questions put forward in relation to culture, society, etc., are equally relevant in any part of the world.

I believe that in the reality like this, the opinion about the supremacy of the ethnographic method in psychological anthropology, which is interdisciplinary by nature, is a manifestation of the traditional disciplinary inertia of cultural anthropology, the tendency frequently encountered in different scientific areas.² Psychological anthropology, intentionally created as a hybrid from

experimental data). (For more detail see Giovanni Bennardo, Victor C. de Munck, 2014; p. 57-101). In her doctoral thesis "Fatalism – a Georgian Cultural Model", Tamar Chkhaidze uses different bricolage methods for the following methodological sequence: cultural models → cultural consensus → cultural consonance. As opposed to William Dressler's works where all three stages are implemented through quantitative methods (i.e. cultural models are revealed using experimental methods and cultural consensus and the commonality of the model are tested using a statistical model; finally, "cultural consonance" or the correspondence between culture-level and individual-level are quantitatively measured). In T. Chkhaidze's study, qualitative methods are used instead of the experiment in the first phase of the chain. This is "cultural analysis" of discourses conducted through in-depth interview and based on the analysis of metaphors and propositions. Consequently, the next phase of the chain, the quantitative phase, is based on a richer content material – the qualitative analysis results. In essence, here we deal with the synthesis or hermeneutic and positivist approaches. (See the dissertation work for more detail.)

¹ Thomas Hylland Eriksen says that today's anthropology covers the entire world including the territories that anthropologists call 'home'. Due to the possibilities offered by modernization and mobility, we can no longer talk about sharp differences between 'us' (modern) and 'them' (primitive) societies. ("What is 'home' and what is 'abroad' is no longer always clear.") (Eriksen, Th. H., 2018; p. 39-40).

² You will hear similar opinions from the representatives of psychology: "Experiment is the main method in psychology", even though in the 21st century the experiment (as a method of natural sciences) essentially became a prerogative of one of the psychological disciplines – that of cognitive psychology. Brady Wagoner considers the traditional experiment (independent/dependent variables, random sampling, statistical analysis of data) as totally foreign to psychology (Wagoner, 2009) and together with Ignacio Bresco de Luna ironically calls it 'the

the very beginning, with its clearly interdisciplinary character and its aims (it does not study only cultural specificity), requires a methodological approach which would supplement and synthesize the antithetically viewed perspective and would also imply the hybrid use of its methodological resources, which, as mentioned above, can be observed in the actual research practice.

Dichotomies – Divisions in the researcher’s head (G. Murdock)

Science has accumulated numerous dichotomic principles. They are used to classify the versatile world by sorting out, differentiating and specifying research problems or using other principles of rationality. As we know, dichotomy exists within the category of whole. Consequently, understanding dichotomy as antithesis triggers one-sidedness. It often happens that the common interpretations that form the basis of these dichotomies are wrong. One of the distinguished representatives of semiotic cultural psychology, Jaan Valsiner notes that “The acceptance of the opposition – single-case (idiographic) versus populational (nomothetic) – that is widespread in psychology is a curious misinterpretation of Wilhelm Windelband’s effort to reconcile – rather than separate – what was once (‘was einmal war’) with what always is (‘was immer ist’). The truth is that they were perceived as mutually supplementary poles from the very beginning. In the 20th century the contrast between these two perspectives acquired the meaning of a special conflict rather than cooperation. The reality is that “The individual case is at the core of scientific inference – be it in the case of an individual human being or an individual comet in the solar system. The single specimen is organized, and that organization follows general laws” (Valsiner, J. 2016; p.6).

Today scientists regard oppositional pairs from a totally different angle. This tendency is manifested in different fields of science. Kashima Yoshihisa, a representative of cultural psychology, believes that human activities should be viewed within the dynamics of the planetary system and in the like context. “The presumption of human–nature separation, which was common across the Enlightenment and the Counter-Enlightenment opposition, needs to be abandoned “(Kashima Yoshihisa; 2015. p.11). “Nomothetic and interpretative methods are not reducible to each other. However, they are interrelated and this is not a subject to a comprehensive epistemological analysis” (Брунер Д.С.; 2001). When discussing confrontation between psychoanalysis and phenomenology, Douglas Hollan notes that “Cultural phenomenologists and psychoanalysts are not as antithetical in their approach as they are sometimes made out to be. In particular, both groups are concerned with understanding how the world is conceptualized, felt, and experienced from the first person point of view “(Douglas Hollan. 2012). Thomas Hylland Eriksen notes that despite the controversies between universalism and cultural relativism manifested at the practical level, it does not at all mean that this kind of controversy is inevitable. For example, a researcher may be a relativist judging by methods used at the descriptive level, but, at the same time, as an analyst may believe that that specific fundamental patterns are identical for any person and society (Eriksen T. H.; 2018; pp.10-11). For Bradd

royal road to knowledge’ (B. Wagoner and I. Bresco de Luna, 2018; p.298). Application of experiment as a traditional approach in natural sciences to psychology is linked to the Euro-American system of beliefs formed at a specific stage of historical development (Kim, U., 2001). At the same time, the spread of psychological science is connected with the spread of these cultural assumptions, and, consequently, is a way of learning to think in terms of these assumptions (Fish, Jefferson M., 2000). In today’s psychology, test, questionnaire and interview are used as frequently (and, possibly, even more frequently) as many other methods.

Shore, viewing dichotomies as antithesis or inability to view them from the dialectical perspective as mutually supplementary, is the manifestation of ‘shortsightedness’ (Shore, Bradd, 2000; p.9).¹

Max Weber believed that the scientist’s duty on his/her endless way to knowledge was overcoming one’s own inertia as well as inertia in thinking. I believe that today, when commonly accepted truth often becomes questionable, the primary task of the scientist who studies human being is overcoming antithetical thinking, and, therefore, overcoming one-sidedness.

Is psychological anthropology cultural psychology?

Charles Lindholm says that psychological anthropology once known as culture and personality, is now, sometimes, known as cultural psychology (Charles Lindholm. 2007; p.10). In search of the universal mechanisms responsible for the functioning of human psyche, the concepts such as *culture* and *meaning*, and the cultural understanding of humans has been long ago dropped out from psychological discourse (Y. Kashima. 2008; Jarod G. Krewer B. 1996; Vol.1). But, “a psychology that excludes the individual’s embeddedness in culture is bound to be shallow, if not absurd, just as absurd as an anthropologist ignoring universals of ‘human nature’ just because she’s in Bali” (Bruner, J. S., 2008; p. 40). Only from the 1970s psychology ‘remembered’ another psychology which was supposed to ‘complete and supplement’ basic psychology along with culturally formed human mind and behavior perceived as a peripheral problem (Cahan E. D. and White Sh. H., 1992). Renewed interest in the cultural dimension of psychology observed in the 1980-1990s resulted in self-reflection and a fundamental revision of the nature of psychological science. Despite significant conceptual controversies related to the relationship between culture and psychology, psychologists studying culture (Adamopoulos J. and Lonner W. J.; 2001), do not consider culture as some late invention or an exotic supplement (Matsumoto). It is perceived as an integral part of profile psychology. However, psychology is seen from a different angle, since an emphasis is made on individual subjectivity, on non-reductionist relationship between culture, psychology and experience, on the unity of culture and the psyche², etc. (Shweder, R. A. 1979-80, 1990, 1991; Cole, M.; 1996; Miller J. G. 1994, 1997; Valsiner, J. 2019, 2014, 2012, 2000). Andrew Beatty describes this ‘new’ discipline of cultural psychology as “more experimental than anthropology, more relativistic and reflexive than psychology” (Beatty, A. W.; 2018). In this context, convergence of psychology and anthropology, and building a bridge between them is becoming important again for some psychologists (Vladimer Lado Gamsakhurdia. 2020; Tamar Chkhaidze & Lali Surmanidze. 2019). Psychologists who are interested in culture consider themselves representatives of different directions: cross-cultural psychology, cultural psychology, semiotic cultural psychology, cultural–historical psychology, macro-cultural psychology, ethnopsychology, indigenous psychology, etc.), each of them attempting to show its specificity. Cultural psychology is ‘baked’ (or ‘kneaded’) in a different form. And

¹ Christina Toren who, in 2002, reviewed the collection “New Direction in Psychological Anthropology”, emphasized that the papers in the collection “are characterized by pleas for the necessity of addressing problems arising from a continuing inability to deal effectively with Cartesian distinctions” (Christina Toren. 2002; p.689).

² “Cultural psychology is the study of the ways subject and object, self and other, psyche and culture, person and context, figure and ground, practitioner and practice live together, require each other, and dynamically, dialectically, and jointly make each other up” (Shweder. R. A. 1990).

maybe it is where its unity ends, which results in different opinions partially related to each other (Jaan Valsiner. 2012). So it is natural that it cannot be a ‘monolithic discipline’ (the referred work).¹ But each of them strives to base science on new principles. In short, for those psychologists who are involved in this activity any version of psychology that studies culture is psychology. And in this respect (if cultural psychology is replaced with the name of another specific field) to each of them apply Richard Shweder’s following words: Cultural psychology “is not general psychology, is not cross-cultural psychology, is not psychological anthropology, is not ethnopsychology. It is cultural psychology” (Shweder. R. A. 1990). I do not think that by focusing on the relationship between psychology and culture, psychology goes beyond the limits of psychological discipline despite the fact that the inclusion of the category of culture, per se (as a form of collective consciousness according to Durkheim), should cause discomfort for academic psychology which considers the study of individual consciousness its primary goal. Despite successful advances of culture in psychology during the last two decades, as Jaan Valsiner notes, empirical practice of modern psychology still advances along its usual, locally reflexive routes. Consequently, the constructive criticism of epistemological practice is often ignored in this field (Jaan Valsiner, 2014). This is well understood by psychologists studying culture, which explains their striving for ‘establishment of new psychology’.

But I think that along with conceptual problems, the monolithic nature of the field (the so-called ‘esprit de corps’) is not least important. “Unfortunately, academic communities [...] cultivate their distinctiveness zealously, and they fear nothing more than losing their autonomy to the claims of rivals. As a result, any attempt to marry academic disciplines is a dangerous enterprise, one that is likely to be perceived as a threat to the integrity of each partner, and one that is likely to produce bastard offspring, not acceptable to either parent.” (Lindholm Charles. 2007; p.10). I believe that the same happens in our case and that is why cultural psychology supports “intellectual efforts to develop a new kind of psychological science” (Jaan Valsiner, 2019). Despite having some common goals, it is still not psychological anthropology. As opposed to psychological anthropology, its focus is on individual human’s psychology. Practitioners in this field “investigate the dynamic ways in which subjective experience, social action, and cultural meaning interrelate in the complex interpersonal worlds of various communities around the globe” (Theory in Social and ...; 2013).

Geoffrey White wrote in one of his works that many psychologists were sure deep in their heart that psychology and culture should be studied in an integrative way.² This is certainly true. However, up to this point, the source of unsolvable difficulty is that human psyche is formed at the intersection of numerous spheres and it is my personal opinion that it is impossible to cover all these factors by a single discipline.

¹ Joan Miller saw the reason in controversial and, often, incompatible assumptions: Many, but not all basic conceptual assumptions have been shared (Miller Joan G.; 1994). Geoffrey White and Catherine Lutz regarded cultural psychology as an *interdisciplinary* field at the stage of formation (White Geoffrey M and Lutz Catherine A.1994. p.2) (*underlined by the author*)

² One of the main discourses taking place in psychological anthropology in the last decade, known as the paradigm of embodiment, deals with the relationship of the cultural and biological through psychology. However, in this case we deal with a complex entity. The same applies to evolutionary approach which unites cognitive sciences and evolutionary psychology, but it is still questionable whether it can be qualified as psychological anthropology (Beatty, AW.; p. 391).

Finally, what surprises me is that despite truly impressive processes taking place in psychology in relation to cultural phenomenon (see Jaan Valsiner's reviews of 2012 and 2019), when referring to anthropological context, anthropologists only name Richard Shweder and never name the cultural psychologists who come from psychology. (The only exception is cross-cultural psychology which they debate with because of its loyalty to mainstream psychology. In contrast to the above, cultural psychologists are more interested in the developments of anthropology. See Valsiner's work of 2012 where he also reviews Gananath Obeyesekere's works). You get an impression that both anthropology and psychology create their own 'cultural psychology'.

The land awaiting new settlers ...

A hundred years ago, Bronislaw Malinowski said that there was a no-man's land between the spheres of psychology and anthropology, the land that did not belong to anyone and was potentially the space for cooperation between psychology and anthropology¹. Despite the fact that on the verge of the 1980s and 1990s a fresh breeze with an old name (psychological anthropology) started to blow, like a sign of the birth of a new science and a hope for cooperation between the two fields, the willingness to cooperate turned out to be a mere declaration.² As for anthropology, it has only produced synthetic results in the field of cognitive psychology. (The distinguished psychological anthropologist Robert LeVine calls the above mentioned fundamental works produced in close cooperation with cognitive psychology "direct challenges to anti-psychological positions in anthropology")³. However, the picture is basically the same as described by R. LeVine in his article "An Agenda for Psychological Anthropology". "It is reasonable to expect that a field called psychological anthropology would take account of psychology [. . .] but in our research literature that tends to be the exception rather than the rule. There is a striking dearth of references to psychological theory and research other than psychoanalysis. It is true that recent publications show the engagement of some anthropologists with psychological theories: cognitive, connectionist, developmental, evolutionary. But it would be a mistake to assume that most psychological anthropologists are as acquainted with psychology as an undergraduate majoring in psychology" (LeVine, R. A.; 1999). The above becomes quite evident if we take a look at the themes, 'theoretical advantages and methodological practices' of those authors who consider themselves psychological anthropologists (see the works of the members of the American Society for Psychological Anthropology).⁴ At the same time, The-

¹ "Between the spheres of psychology and anthropology, there is today a No-man's-land. Whether or not this will ever be claimed a special branch of science, it must for the present be filled by workers in both fields making excursions towards the other's province. Nor should the serious worker in either field ignore or resent such excursions, for they may have much of value for him in indicating new lines of research".
https://www.cambridge.org/cn/files/8913/6680/7853/9780521745208_c10.pdf

² One of the critical arguments against anthropologically oriented indigenous psychology: According to indigenous psychology, data collection cannot have direct meaning for psychology because mainstream psychologists are interested in psychological phenomena rather than anthropology (Kwang-Kuo Hwang; 2006 p. 74).

³ It has to be emphasized that it is not the purpose of the given article to analyze directions in psychological anthropology.

⁴ When talking about the "fundamental anthropological nature" of psychological anthropology, it is often emphasized that the education, theoretical advantages and methodological practices of the representatives of this field are deeply rooted in cultural anthropology (Hickman, J. R. 2010; Toren Ch., 2012; Berry J. W.,

odore Schwartz writes that interview-based research might be needed to find out what psychologists know about anthropology and culture and how they understand it (Schwartz Th., 1994; p. 329).

Christina Toren notes that after human aspects have been ‘divided’ among different fields of science, the scientists facing various epistemological spheres in anthropology, psychology, sociology, linguistics, philosophy and biology worked hard in the second half of the 20th century to put, again, the split segments, together. “As is often the case, however, new subdisciplinary domains intended to overcome conceptual difficulties served rather to entrench them” (Christina Toren, 2012; p.24).

Professional relationships which often look asymmetric also prevent psychology and anthropology from getting closer to each other. According to anthropologists, “There are a lot of cases jointly studied by anthropologists and psychologists, but the truth is that there are degrees to which the two fields ignore or are ignorant of each other” (Schwartz Th., 1994). “Although it is difficult to find a mainstream in social and cultural anthropology these days, whichever tendencies one chooses to call mainstream exclude individual psychological processes from their thinking and research” (LeVine, R. A.; 1999). According to psychologists, “Cultural scholars in other fields will benefit directly and indirectly by a large number of gifted anthropologists” (Adamopoulos J., Lonner W. J. 2001; p. 38). “In cultural and cross-cultural psychology, we are accustomed to admiring anthropology and considering its contributions to our field, both methodologically and substantively. Anthropologists, in contrast, rarely if ever express admiration for psychology and its amory of methods” (Greenfield P. 2000; p. 573). There is another thing to consider: the field, which is historically interdisciplinary by its nature, has never become an actual meeting point for psychology and anthropology, which, in my opinion, has also played its role in “a checkered history and reputation” (Lindholm) of psychological anthropology.¹ The difficulties that normally characterize the formation of interdisciplinary spheres could be named as one of the reasons. When talking about rigidity of ‘mainstream’ psychology, its inability to accept novelties, Gustav Jahoda sees the reason for resistance in institutional interests, conservatism and practical problems rather than theoretical assumptions (Gustav Jahoda. 2002; p.3).² These reasons can be also easily generalized to other disciplines, including psychological anthropology. Normally, the problems related to the establishment of a new discipline in cultural sciences always manifest themselves in a struggle within regulated institutions, which is accompanied by changes in the teaching process (Hansen Klaus. P. 2000; p. 371). Jacob Hickman believes that organizational structures and practices still create an obstacle

Poortinga Y. H., Segall M. H., Dasen P. R. 2002). Although those who position themselves as psychological anthropologists have an ambition of studying cultural psychology, well-known cross-cultural psychologists believe that the relationship between psychology and culture is mainly studied by culture oriented psychologists rather than anthropologists (Berry J. W. & et al; 2002; p. 242).

¹ Jack David Eller notes that during the last 100 years anthropology criticized, overcame and, sometimes, persistently negated psychology-focused schools and theories (Jack David Eller, 2019; p.8). According to Christina Toren, the definition of psychological anthropology and the corresponding problems are closely related to American anthropology and to a lesser extent to anthropology of other countries of the world, which seem to be less interested in putting their interests in subdisciplinary terms. Ch. Toren thinks that the carving out of such a domain led main-stream anthropologists to consider psychological anthropology a parochial concern, of only marginal interest to themselves (Toren Christina, 2002; p.687).

² “General labels that present an area of knowledge are means of communication with others – outsiders to the field – who are expected to provide an audience to the ideas covered by the label (and, of course, social and economic support for the promoters of that label)” (Jaen Valsiner and Alberto Rosa. 2007; p. 2).

to true interdisciplinary exchange (including, theoretical and methodological exchange) between psychologists and anthropologists. Although such an exchange can take place at the boundaries of any disciplines, and that the people creating the works which penetrate both disciplines do exist, disciplinary marginalization continues at different levels and is mainly related to ‘shattering’ methodological orthodoxy of a specific discipline (Hickman, J. R. 2010; p. 958).¹

Maybe because of the universal striving for Gestalt as a whole, in psychological anthropology “the dissonance in cultural knowledge engenders desires for coherence and synthesis. Unity and agreement remain elusive, however, and when achieved soon give way to further dialogue and disagreement. [. . .] However appealing synthesis may be, it seems that psychological anthropology is entrapped in paradox and dialectic no less than its subject matter” (Ingham, J.M.; 2001; p. 12354).

In short, all this makes you feel sad. At the same time, it is an enormously attractive sphere for romantic people (by the way, romanticism is not so alien to scientists) due to its controversies and polemic character. “Ideally similar transmitter and receiver will understand each other well, but they will have nothing to talk about” (Ю. Лотман. *Культура и взрыв*). As Ingham says, psychological anthropology is an endless conversation itself in the interchangeability and interaction of dialogue and disagreement.

The opposite of a great truth is also true (Niels Bohr)

When analyzing human society, the division between the social and mental can only be an abstraction, where these two are viewed in terms of the sciences giving preference either to theory or study object. And for this reason, attempts to achieve synthesis in theory and methodology are still important.² This is a requirement of the 21st century which paradoxically rejects ‘unquestionable truths’ and also looks with suspicion at fragmentary, segmented knowledge. Today’s world is marked with interdisciplinary movement and such spaces truly exist.

Modern psychological anthropology is also part of such movement. Its fundamental goal is to make whole out of contradictory realities based on the recognition of their complex interaction and co-existence. Today it is difficult to perceive it as an individual scientific sphere. It is still an ‘amalgamation’ of different conceptions implicitly united by a common objective. It covers a broad scientific area and integrates several independent disciplines the interrelationship of which is quite complex.³

¹ However, in all social sciences the requirement for ‘methodological strictness’ normally works as a defense mechanism against receiving undesirable knowledge (Erika Bourguignon, Linda Hartranft; 1987).

² Distinguished cross-cultural psychologists single out three strategies of relationship between relativism and universalism: combination (picking out some elements from both perspectives), integration (bringing closer methodological and theoretical interests in one and the same study, which is too difficult to exercise) and separation (demarcation), which implies separate review and explanation of culturally common and culturally unique variances. This point of view explicitly states that these two perspectives are incompatible and that the things will stay the same in the near future (John W. Berry, Ype H. Poortinga, Marshall H. Segall, Pierre R. Dasen. (2002). p. 336-341).

³ According to John McGee’s and Richard Warms’ definition, “Psychological anthropology encompasses ethnopsychology and cognitive anthropology, psychological anthropology of development, phenomenological and sensory anthropology, psychodynamic and neuroanthropology. While in critical conversation with the fields of cultural psychology, transcultural psychiatry and cross-cultural psychology, psychological anthropology stands out most strikingly from these because of its ethnographic commitment to exploring the concrete contexts of social life in which the shared and variable aspects of our existence as humans arise” (Theory in Social and ... 2013; p.2).

According to Jacob Hickman, the distinction between cultural psychology and psychological anthropology is one particular area where these classifications of subdisciplines are rather nebulous. This brings to my mind the words of an anthropologist, Harvard University graduate, a visitor to Georgia from Israel. When I explained that the sphere of my professional activity was psychological anthropology, the guest made the following comment: “No such sphere exists”.

I do not think that it is easy to classify psychological anthropology. According to common definitions, it is a subdiscipline of cultural anthropology. “This classificatory title may be said to encompass the work in anthropology that has psychological ramifications, but perhaps it does not fit under the banner of cultural psychology” (Hickman, J. R. 2010; p.956).

In professional texts psychological anthropology is presented as a sub-discipline of either anthropology or cultural anthropology. Philip K. Bock, the author of one of the most popular handbooks in psychological anthropology, notes that when the school of ‘culture and personality’, later named psychological anthropology, used psychological theories to solve the problems faced by the discipline, it was actually developing ethnology-based cultural anthropology. And here I have a question: Does it mean that modern psychological anthropology is still developing ethnology based cultural anthropology? In Ph. Bock’s opinion, “Psychological anthropology is more than cultural anthropology” (Bock, Philip K. 1999; Chapter 11). If it is true, then how could it be a sub-discipline of cultural anthropology? Or could a striving for ‘new synthesis’ on the basis of “dialectical relationship between anthropological methods and psychological theories”, as stated by Philip K. Bock and Stephen C. Leavitt in the abstract to third edition (Philip K. Bock, Stephen C. Leavitt, 2019), be a subdisciplinary objective? R. LeVine believes that anthropology “needs a vigorous psychological anthropology to save it from theoretical and empirical fallacies” (LeVine, R. A.; 1999). According to Jack David Eller, psychological anthropology “seeks to fulfill the promise of anthropology to be a true science of humanity and not mere antiquarianism or the collection of cultural oddities (Jack David Eller, 2019; p.8).

There are many similar points of view which could be mentioned here. Such a broad understanding and perception of this sphere with its extensive functions, is hardly compatible with ‘sub-disciplinarity’ because of its subordination to the mainstream of the subdiscipline. Moreover, is it possible to overcome conceptual dilemmas and solve problems from a synthetic perspective within an individual discipline even with a multi-year tradition (take as an example psychology or cultural anthropology that are based on mutually contradictory assumptions for almost a century)? Do disciplinary boundaries (and traditions) of an individual sphere leave room for indefinite possibilities to apply synthesis?

It is a ‘risky territory’, as stated by Charles Lindholm, representative of psychological anthropology. It is risky because it is ‘more’ than a ‘native’ discipline with its boundaries, and also because it is the place where something more comprehensive needs to be created, more comprehensive than what is offered by ‘native’ disciplines. And not only this. At the same time, this space attracts and demands cooperation with many other neighboring spheres. For this reason, joint cooperation of professionals from different disciplines is considered a logical necessity. Such a sphere cannot be a subdiscipline of any field. And here, I cannot overcome the temptation of making reference to Jerome Bruner who noted the following when analyzing Jean Piaget’s (“protestant and intellectually

stoic” – nomothetic) and Lev Vygotsky’s (“ironic and skeptical, rather Jewish” – interpretative) perspectives: “Let the Dionysian partisan activists specialize in finding the levers of change [. . .] But also let the Apollonian realists explore ‘natural’ constraints and seek out the regularities they impose on development, wherever found in whatever culture. The counterpoint of the two is surely what creates excitement and invention. The influence of such an energizing counterpoint implies that each side knows what the other is up to and forms an epistemic loyal opposition for one another” (Брунер Д.С.; 2001. стр. 3-13). Is not psychological anthropology a meeting place for the Dionysian (anthropology) and the Apollonian (psychology)?

There is another issue which I consider most painful. If psychological anthropology still has an ambition to hold “a unique place among the sciences studying human being” which was defined for it by ‘great scientists’, should it be only a user of psychological theories today, in the 21st century?

And it is absolutely true. The term ‘psychological anthropology’ as it is used in professional literature truly has a tendency to be more inclusive than cultural psychology. It has a resource to apply different scientific and social explanations offered by different disciplines (Jack David Eller, 2019; Hickman, Jacob R. 2010). That is why, as stated by Jacob Hickman, “Many contemporary researchers at the nexus of anthropology and psychology use the term *psychological anthropology* to classify their own work, even if it actually fits Shweder’s classification of cultural psychology.” Incidentally, interdisciplinarity is also a specific feature of the researcher’s mind, which means that the researcher does not accept the limitations of one’s discipline and, while attempting to get a complete, adequate and comprehensive picture of the researched phenomenon, they experience the need to integrate the data from other disciplines. As a rule, such researchers face a marginalization threat within their own sphere, but, in spite of this, they still believe in the following: *Amicus Plato, sed magis amica veritas* (“Plato is dear to me, but dearer still is truth”). After all, you cannot expect from even a surprisingly well-educated researcher to be a universal expert. At the same time, stringently restricting disciplinary criteria, putting the existing research spheres within accurate boundaries, usually become senseless in relation to interdisciplinary spheres because a multiaspect activity requires human resources with a variety of knowledge and skills. The same applies to cultural anthropology the main objective of which is the integration of cultural explanations with individual psychological dynamics and the development of an integrated model of culture and mind. It is clear that, in this respect, culture and the psyche are equally important. And that is why the formation of methodological basis for interdisciplinary spheres becomes so important (Hickman, Jacob R.2010; p. 955).

Such an exercise naturally implies the attempts to overcome conceptual and epistemological barriers. But the simple truth is that a sphere cannot be unique without a unified framework. Experience shows that the position of the ‘users’ of theory is not quite productive. And maybe it is the ‘risky territory’ of psychological anthropology, where the foundation has to be laid down to develop a higher level transdisciplinary theory explaining human functioning. Who is supposed to work on the development of such theory: “anthropologists with marginal interests serving their own interests”, psychologists rejecting the one-sidedness of mainstream psychology, or both? I have a clear answer: the achievement of the above objective requires joint efforts from the representatives of both spheres.

Psychological anthropology is the space where the most complex dilemmas intersect. These are dilemmas with a powerful knowledge generating potential which are equally important for psychology and anthropology. “Places where boundaries are crossed are indeed dangerous spots, but they are also places of great promise for creativity, where new ideas and *even new ways of being* can sometimes appear” (Lindholm Charles. 2007; p. 12). No one knows whether the territory between psychology and anthropology “will some time become a specific sphere of science”, but it is the space where versatile methodological resources meet and where the possibility of overcoming a wrong understanding of dichotomy as antithesis arises. It is unnatural that today’s psychological anthropology, which faces challenging tasks of self-reflection, conceptual and methodological re-thinking, the problems that require synthetic approach, when “the material marshaled to answer our queries about the nature of human experience and the relationship between culture and the individual has become ever more evocative and challenging, the questions being asked have also become more sophisticated and perhaps more disturbing as well” (Lindholm Charles; 2007; p. 12). Similarly, to ‘traditional psychological anthropology’ of the 1930s, which had totally different goals, there is a tendency to consider it a subdiscipline of cultural anthropology. By its nature, it is an interdisciplinary space at the intersection of sciences (humanities, natural, social and behavioral), where interaction and integration are a natural form of existence, where anthropologists and psychologists (and not only representative of these two disciplines) in conjunction with the professional use of disciplinary traditions, can learn a lot from one another, accumulate vast interdisciplinary resources and pave the way for the investigation of an integrated picture of human being. This does not, of course, imply the rejection of identification with one’s ‘native’ discipline. It is just the mutual effort of professionals from both disciplines, as two-way ‘conductors’ of new achievements, which will serve as a precondition for the enrichment of the two spheres.

Here I dare to paraphrase the words by Jeffrey White and Catharine Lurz: I do not aspire to a heroic synthesis or the announcement of fundamental principles. I am just going back to the time when, at the dawn of science, great men in both spheres ignored the institutional or disciplinary boundaries in search of truth (no matter how relative it could be).

‘No-man’s-land’ is still awaiting its new settlers. I believe it is a requirement of our time.

References:

- Adamopoulos John and Lonner Walter J. (2001). Culture and Psychology at a Crossroad: Historical Perspective and Theoretical Analysis. In: The Handbook of Culture and Psychology. Ed.by David Matsumoto. Oxford University Press p.p. 11-35.
- Basia. D. Ellis and Henderikus J. Stam. (2015). Crisis? What crisis? Cross-cultural psychology’s appropriation of cultural psychology. In: Culture & Psychology, Vol. 21 (3) 293–317.
- Beatty, Andrew (2019). Psychological Anthropology. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0124.xml#obo-9780199766567-0124-bibItem-0007>.
- Beatty, Andrew. (2017). Psychological anthropology: An awkward hybrid? In The Routledge companion to contemporary anthropology. Edited by Simon Coleman, Susan B. Hyatt, and Ann Kingsolver, 382–399. London: Routledge.

- Bennardo, Giovanni & Munck, Victor C. D. (2014). *Cultural models: Genesis, methods, and experiences*. Oxford: Oxford University Press.
- Berry John W., Poortinga Ype H., Segall Marshall H., Dasen Pierre R. (2002). *Cross-Cultural Psychology. Research and Applications. SECOND EDITION*, Cambridge University Press.
- Bock, Philip K. (1999). *Rethinking psychological anthropology: Continuity and change in the study of human action*. Waveland Press.
- Bock, Philip K. Stephen C. Leavitt. (2019). *Rethinking Psychological Anthropology: A Critical History 3rd Edition*, Kindle Edition <https://www.amazon.com/Rethinking-Psychological-Anthropology-Critical-History-ebook/dp/B07JNSN3M5>
- Bourguignon Erika, Hartranft, Linda (1987). *Anthropology and psychology: THE VICISSITUDES OF A LONG-TERM RELATIONSHIP--THEODORE SCHWARTZ*. Discussion.
- Bruner Jerome. (2008). Culture and mind: Their fruitful incommensurability. *Ethos*, 36, 29–45.
- Cahan Emily D. and White Sheldon H. (1992). Proposals for a Second Psychology. *American Psychologist* Vol. 47. No. 2, 224-235 Inc. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.47.2.224>
- Chkhaidze, T., Chubinidze, D., & Gegenava, E. (2019). Fatalism – Georgian Cultural Model. *Prizren Social Science Journal*, 3(3), 41-52.
- Chkhaidze, Tamar & Surmanidze, Lali. Culture and Individual Action: Rebuilding the Broken Dialog Between Anthropology and Psychology. *Human Arenas-An Interdisciplinary Journal of Psychology, Culture, and Meaning*. First Online: 28 December 2019. ISSN: 2522-5790 (Print) 2522-5804 (Online) <https://link.springer.com/article/10.1007/s42087-019-00091-9>
- Cole, Michael (1996). *Cultural psychology: A once and future discipline*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- D’Andrade, Roy G. (1995). *The Development of Cognitive Anthropology*. New York: Cambridge University Press.
- Dressler, William W. (2020). Cultural consensus and cultural consonance: Advancing a cognitive theory of culture. *Field Methods*, 32(4), 383-398.
- Eller, Jack David. (2019). *Psychological Anthropology for the 21st Century*. Routledge Taylor and Francis group. Chapter 1, 7-29.
- Fish, Jefferson M (2000), “What Anthropology can do for Psychology: Facing Physics Envy, Ethnocentrism, and a Belief in ‘Race’,” *American Anthropologist* 102(3): 552-563. Available online, UCSD only.
- Gamsakhurdia, VL. (2020). Systematic Semiotic Organisation and Anthropologisation of the Science of Soul–Towards Cultural Psychology. *Integrative Psychological and Behavioral Science* 54, 625-638.
- Greenfield, Patricia (2000). “What Psychology can do for Anthropology, or Why Anthropology took Postmodernism on the Chin,” *American Anthropologist* 102(3): 564-576. Available online, UCSD only.
- Hickman, Jacob R. (2010). Psychology and Anthropology. In, *21st Century Anthropology: A Reference Handbook*. H. James Birx, Ed. Pp. 950-959. Thousand Oaks, CA: Sage. ([link to academia.edu](http://link.to.academia.edu))
- Hollan, Douglas. (2012). On the Varieties and Particularities of Cultural Experience. *ETHOS*, Vol. 40, Issue 1, pp. 37–53, *American Anthropological Association* ISSN 0091-2131 online ISSN 1548-1352.

https://www.researchgate.net/publication/328191320_Georgian_Proverbs_and_Cultural_Models_of_Adaptive_Behavior.

Ingham, J.M. (2001). "Psychological anthropology," in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, pp. 12349-12355.

Jahoda, Gustav. (2002). Reflections of a "Pre-Nominal" Cross-Cultural Psychologist. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1008>

Jewitt, C., & Leder Mackley, K. (2019). Methodological dialogues across multimodality and sensory ethnography: digital touch communication. *Qualitative Research*, 19(1), 90–110. <https://doi.org/10.1177/1468794118796992>

Jewitt, C., Chubinidze, D., Price, S., Yiannoutsou, N., & Barker, N. (2021). Making sense of digitally remediated touch in virtual reality experiences. *Discourse, Context & Media*, 41. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2021.100483>.

Kashima, Y., & Gelfand, M. J. (2012). A history of culture in psychology. in: *Handbook of the History of Social Psychology*, First Published 2011 Imprint Psychology Press.

Kashima, Yoshihisa. (2015). Culture and Psychology in the 21st Century: Conceptions of Culture and Person for Psychology Revisited, *Journal of Cross-Cultural Psychology* 1–17.

Kim, Uichol. (2001). Culture, Science and Indigenous Psychologies: an Integrated Analysis In D. Matsumoto (Ed.), *The handbook of culture and psychology* (p. 11–34). Oxford University Press. 51-75.

Kwang-Kuo Hwang; (2006). Constructive Realism and Confucian Relationalism. An Epistemological Strategy for the Development of Indigenous Psychology. In: *Indigenous and Cultural Psychology. Understanding People in Context*. Edited by Uichol Kim, Kuo-Shu Yang, and Kwang-Kuo Hwang. Springer Science+Business Media, pp. 73-107.

LeVine, R. A. (1999). An agenda for psychological anthropology. *Ethos*, 27(1), 15-24.

Lindholm, Charles. (2007); *Culture and Identity. The History, Theory, and Practice of Psychological Anthropology*. First published in the United States of America by McGraw-Hill, pp. 9-12.

Miller Joan G. (1994). *Cultural Psychology: Briding Disciplinary Boundaries in Understanding the Cultural Grounding of Self*. In: *Handbook of Psychological Anthropology*. Philip K. Bock (ed.) Westport, Connecticut-London; Greenwood Press.

Miller Joan G. (1997). Theoretical issues in cultural psychology. in: *Handbook of cross-cultural psychology Volume 1*; Pages 85-128.

Quinn, N. (2011). The History of the Cultural Models School Reconsidered: A Paradigm Shift in Cognitive Anthropology. In D. B. Kronenfeld, M. Bennardo, V. De Munck, & M. Fischer, *A companion to cognitive anthropology* (pp. 30-46). Chichester: Wiley-Blackwell.

Russell Bernard. H. 1994 *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. ALTA MIRA press 1994.

Schensul, Jean J., LeCompte, Margaret D. (2013). *Essential ethnographic methods: a mixed methods approach - 2nd ed.p. cm. - (Ethnographer's toolkit; Book 3)* Copyright © by AltaMira Press, ISBN 978-0-7591-2204-8 (electronic).

Schwartz Theodore (1992). Anthropology and psychology: an unrequited relationship. in: *New directions in psychological anthropology*; eds.: Theodore Schwartz, Geoffrey White; Catherine Lutz (eds.); Cambridge University Press, p. 324-349.

- Shore, Bradd (1996). *Culture in mind: Cognition, culture, and the problem of meaning*. New York: Oxford University Press.
- Shore, Bradd (2000), "Human diversity and human nature: the life and times of a false dichotomy," *Being Humans*", N. Roughley, ed. pp. 81-103.
- Shweder, R. A. (1991). *Thinking through cultures: Expeditions in cultural psychology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shweder, Richard (1979-80), "Rethinking culture and personality theory," Parts 1-3, *Ethos* 7: 255-278; 7: 279-311; 8: 60-94.
- Shweder, Richard A. (1990). *Cultural Psychology: What Is It?* In: *Cultural Psychology: Essays on Comparative Human Development*. James W. Stigler, Richard A. Shweder, and G. Herdt, eds. Pp. 1-43. New York: Cambridge University Press.
- Spindler, George D. (1980). *General Introduction* In: *The Making of Psychological Anthropology*. edited by George D. Spindler, 1980 University of California Press, lid. 7-39.
- Spiro, Melford E. (1986). *Cultural Relativism and the Future of Anthropology* in: *Cultural Anthropology* · Volume 1, Issue 3 p. 259-286.
- Strauss, Claudia, & Quinn, Naomi. (1997). *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Theory in Social and Cultural Anthropology: An Encyclopedia* (2013). Ed: R. Jon McGee & Richard L. Warms, Chapter Title: "Psychological Anthropology", SAGE Publications, Inc 1st edition 83.: 658-663.
- Toren Christina (2002). *Psychological Anthropology. Cultural psychology and social construction theory*. in: *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, Ed. by Alan Barnard Jonathan Spencer, Routledge 687-689; 690-691.
- Toren Christina. (2012) *Anthropology and Psychology* in: *The Sage Handbook of Social Anthropology*. Ed. Richard Fardon, Olivia Harris, Trevor H.J. Marchand, Mark Nuttall, Chris Shore, Veronica Strang, Richard A. Wilson, Volume 1, 27-41 Los Angeles, London, Sage.
- Valsiner, Jaan (2000). *Culture and human development*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Valsiner, Jaan (2012). *Culture in Psychology: A Renewed Encounter of Inquisitive Minds / The Oxford Handbook of Culture and Psychology*. Edited by Jaan Valsiner. Print Publication Date: May; DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195396430.013.0001
- Valsiner, Jaan (2014). *An invitation to cultural psychology*. London: Sage Publications Ltd.
- Valsiner, Jaan (2016). *The Nomothetic Function of the Idiographic Approach: Looking from Inside Out*. *Journal of Person [1] Oriented Research*, 2(1-2), 5-15. DOI: 10.17505/jpor.2016.02
- Valsiner, Jaan (2019b). *Culture & psychology: 25 constructive years*. In: *Culture & Psychology*, 25(4), 429-469. <https://doi.org/10.1177/1354067x19872358>
- Valsiner, Jaan and Rosa, Alberto. *Editors' Introduction* (2007). in: *Contemporary Socio-Cultural Research. Uniting Culture, Society, and Psychology*. *The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology*. Ed. By Jaan Valsiner and Alberto Rosa. Cambridge University Press 83. 1-22.
- Wagoner, Brady and Bresco de Luna, Ignacio. (2018). *Culture, history, and psychology: Some historical reflections and research directions*. In: *Culture & Psychology*, Vol. 24(3) 294-309.
- Wagoner, Brady. (2009). *The experimental methodology of constructive microgenesis*. In: *Dynamic process methodology in the social and developmental sciences* (pp. 99-121). Springer, New York, NY.

- White, Geoffrey M. & Lutz, Catherine A. (1992). Introduction. In: *New direction in Psychological Anthropology*. Theodor Schwartz, Geoffrey M. White, Katherine A. Lutz (eds.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Yeganeh, H., Su, Z., & Chrysostome, E. V. M. (2004). A Critical Review of Epistemological and Methodological Issues in Cross-Cultural Research. *Journal of Comparative International Management*, 8 (1).
- Hansen, Klaus P. (2000). *Kultur und Wissenschaft*. A. Francke Verlag Tubingen und Basel (German)
- Bruner Jerome. (2001). Celebrating Divergence: Piaget and Vygotsky. *Voprosy Psikhologii*. 4. 3-13 (Russian)
- Burke Peter (2002). *History and Social Theory*. Logos Press. Tbilisi (Georgian)
- Eriksen Thomas Hylland. (2015). *Small Places, Large Issues. An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. Fourth edition. Sakartvelos Matsne. (Georgian)
- Lotman Yuri (2000). *Culture and Explosion*. In Y. Lotman's Semiosphere. Saint Petersburg. Iskusstvo –CPB. (Russian)
- Therborn Göran (1999). Cultural Belonging, Structural Location and Human Action: Explanation in Sociology and in Social Science, Social Theory – Fundamental Problems. *Kanon-Press – Kuchkovo pole*. 73-100 (Russian)
- Surmanidze Lali. (2010). *Culture from the Methodological Perspective*. Universali. Tbilisi (Georgian)
- Tsuladze Lia. (2019). *Qualitative Methods in Sociological Research*. Tbilisi. TSU. Chapter 5. 150-193 (Georgian)